

II

67413

67413

12 свезака, једна књига. 12 svezaka, jedna knjiga. 12 zvezkov, ena knjiga.

Год. I. 1868. Свез. 2.

God. I. 1868. Svezak 2.

Leto I. 1868. Zvez. 2.

ZABAVNO-POUČNA KNJIGA

sa slikami.

ЗАБАВНО-ПОУЧНА КЊИГА
са сликама.

ZABAVNO-PODUČNA KNJIGA
s podobami.

Izdaje i uredjuje:

Gjuro Klarić

Ciena 50 novč. po svezku.

Na godinu 6 stot.

Na dar:

Sa svakim svezkom
3 slike iz „Slav. juga“ za okvir.

Na dar:

„Plitvička jezera“, liepa velika
slika, u vrijednosti od 3 stot.
dostavkom 12. svezka.

Molimo, da se uvaži!

Našim vriednim čitateljem!

Pomladjeno lice „Slav. juga“ umah ovim drugim svezkom dokazom je, da čvrsto stojimo na temelju, na kom se može i mora podignuti veliko, za danas prvo, najvećimi troškovi u našoj književnosti spojeno djelo.

U koliko smo pogodili žicu štov. občinstva, dokazom su nam mnogobrojni vriedni čitatelji; u koliko nam je pošao za rukom izbor gradiva, eno dokaza u javnih listovi, pa su nam prevedene stvari iz „Slav. juga“ u maloruski jezik (u „Pravdi“) i u slovenski. (Trojedinica će biti tiskana u slov. jeziku.)

Obično je, kad se jedna stvar dovrši, opaža se na njoj ili šta suvišna il manjkava. Tako uvidjesmo i mi, kad-no dotiskamo „Slav. jug“: što bi mu se dalo preinačiti i dodati.

Najprije opazismo, da nam svakako treba 2000 predbrojnika, da pokrijemo savkoliki trošak, što ga imademo kod svakoga svezka, budući da nam trošak za drvoreze, papir i tisak pojedinoga svezka iznosi do 600 st.; slike, što jih na dar dajemo, do 100 st., poštarina do 80 st. (mi plaćamo poštarine 6 novč. po komad, dočim ostali listovi po 1 novč. samo, osim što nas veće pošiljke dodju nješto jeftinije) a razni postotci knjižarom do 150 st.; što ukupno sačinjava ogromnu svotu od 930 st. Neračunajuć ovamo nagradu nekotjih pisaca, ni poštarinu, nosimo mi na svakom svezku toliki trošak, kojim poveći nedjeljni zabavni listovi svakako pol godine, a manji skoro čitavu godinu proživjeti mogu. Nu kako nam je sabiranje predbrojnika dosele za rukom išlo, nadamo se, da ćemo svakako 2000 domašiti, pošto već sada brojimo na 1400, medju kojima vrlo malo Srba, jer nam izdavatelj dolnje strane, pa ni našu Hrvatsku dalje od Zagreba, propustovao nije, (što će svakako učiniti). Doista bi sramota bila po naš narod, kad nebi *Hrvati, Slavonci, Dalmatinci, Srbliji*, ukupni *Slovenci*, recimo u obće svi južni Slaveni u stanju bili uzdržati časopis sa 2000 predbrojnika, gdje bi moglo biti i 10.000, da nije nemara i nehajstva! *Svakako dakle možemo i bez najmanjega straha naše vriedne čitatelje uvjeriti, da će „Slav. jug“ dulje poživiti nego si mnogi misle!*

Naši su ljudi čudne čudi! Isti se Niemci čude, da je moguće u nas izdavati sličnu knjigu, dočim ni u Beču, u koliko mi znademo, za sada barem, neizlazi sličan časopis u svezcih, a nesjećamo se te vrsti zabavnika u našoj carevini, osim českoga „Květa“ i „Světazora“, dakle Praga i Karlovca (il Zagreba.) Slična djela tiskaju se većinom u prvih gradovih Njemačke, a mi eto kuburimo, pa ga izdajemo u Karlovcu, (dà, al žrtvami, kojih nitko nevidja), a ljudi bi još rado od nas bog zna što.

Njeki prigovaraju onim slikam, što jih dajemo sa svakim svezkom po tri na dar, a nepomisle, da dosta jeftino dajemo (po 50 novč.) same svezke, dočim imademo dvaput toliko troška, koliko ini izdavatelji u Berlinu, Leipzigu i Stutgartu, te da je sam onaj papir naša teška žrtva. Ta i Niemci nedaju više, nego jednu poštenu sliku na dar za čitavu godinu; naši bi pako nekotji ljudi htjeli svakim svezkom tri, ili najmanje jednu finu sliku, od kojih svaka stoji najmanje 2 stot. To će svaki uman čovjek uvidjeti, da neide!

Mi smo voljni, u koliko nam je najvećma moguće, da zadovoljimo rodoljubivo občinstvo i s toga ćemo izdavanje „Slav. juga“ tako udesiti, da bude svakomu koristno. *Nudjamo dakle našim vried. predbrojnikom na izbor sljedeće nagrade za dar:*

1. uz svaki svezak tri slike onih muževa, koje će donieti „Slav. jug“, kao što smo počeli davati;

2. „Plitvička jezera,“ prekrasno izradjenu sliku veleznamenitih jezera iz naše krajine, koju ćemo o svom trošku dati snimiti na licu mjesta i poslat ćemo ju s dvanajstim svezkom.

Ova sama slika doći će na 3 stot.

To dakako možemo učiniti samo onda, ako nam se najmanje 500 glasova prijavi za ovu koju ponudu, jer se nemože zahtievati, da se za volju deseterice, pa ni pedeseterice, odvažimo na toliki trošak, koj bi nam lasno obuspješio izdavanje „Slav. juga“. S toga šaljemo ovaj svezak bez onih slika, moleći, da nam vriedni naši predbrojnici ili pismom ili putem onih prijatelja, u kojih se predbrojiše (a ove molimo uljudno, da svakoga upitaju) dojaviti izvole, za koju li je koj od pomenutih nagrada, da netrošimo novce uzalud, a nismo ni osvjedočeni, da zadovoljujemo čitajuće občinstvo. *)

*) Milim našim Slovencem, ki nas morebiti nevtegnjejo dobro v tej točki razumiti, naznanjamo tukaj v slovenskem jeziku našo željo: naj namreč naši vriedni predbrojnici izvolijo do prihodnjega tretjega zvezka javiti (največ za mesec dni), ktero od ponujenih darih želé prejeti:

a) 3 podobe z vsacim zvezkom, kakor doslej, ali

SLAVJANSKI

II
67413

SLAVENSKI JUG.

СЛАВЈАНСКИ ЈУГ.

God. I. 1868. Svezak 1.

Год. I. 1868. Свез. 1.

Leto I. 1868. Zvez. 1.

SLAVJANSKI JUG.

Krasan prediel sve krasote,
Rajski vrtalj zemlje ove —
Što naravi čar sav otè,
Slavjanski se naš jug zove.
Slavne zemlje slavan krug:
Slavjanski je to naš jug.

Od jadranskog sinjeg móra
Ponosnoga do Dunava,
Od balkanskih strmnih gora
Orijaškog do Triglava:
To je prostran, širok, dug,
Slavjanski naš mili jug.

Gdje **Kosovo** krvno polje,
Gdje je **Grobnik** strašan dosti,
Gdje pepela još je dolje
Od junačkih mrtvih kosti —
Gdje još krvi nadje plug:
Slavjanski je to naš jug.

Gdje **Hrvati, Srblji stari,**
Gdje **Slovenci, Crnogoreci,**
Gdje **Bošnjaci i Bugari,**
Hercegovci ratoborci —
Gdje j' svoj svome brat i drug:
Slavjanski je to naš jug.

Gdje **Dušanu, Krešimiru,**
Obiliću, Zrinjskom slavnom
I još mnogim — već u miru —
Dom bijaše dobom davnom —
Gdje je slava, a ne rug:
Slavjanski je to naš jug.

Kmet.

Roman po L. Mühlbach-ovoj.
(Ljubica H va.)

Prijatelj.

Na mostu, kojno spaja Budim sa posestrimom Peštom, vidimo eno dva mladića, gdje stoje jamačno udubljeni u misli. Naslonjen o tendu motri jedan valove i tek Dunava; klonuo je glavom, da mu nevidiš ni lica — dočim drugi veselim njekako licem — tako se barma čini — gleda za zapadajućim suncem. Svjetina vrvi preko mosta, al ova dva nemare za to, kad jim valjda u duši silnija vrema misli, čuvstva, slika iz prošlosti, a možda jim i potrese srcem njeka bojazan rad budućnosti.

Oba bijahu odjevena narodnim odjelom. Onaj, kojno podigao ruku nad oči, da tim laglje gleda za tonećim suncem, nosi prekrasnu, skupocienu odoru velikašku. Onaj drugi odjeven je, ako ne baš skupocienom, to ukusnom odorom.

„Nenalaziš li ti“ progovori bogato odjeveni mladić, „nenalaziš li ti Feodore ništa otajstvena, čarobna u zapadu sunca? Njeko čudnovato čuvstvo zavlada dušom, te probudi opeta sve usnule misli k životu. Kan-da bih morao očitovati sve što u meni biva, pa zašto mi dosada uzmanjkalo rieči, tako ti mi je, kan da bih tebi kao prijatelju sve povjeriti morao. Al me ti neslušáš, Feodore!“

Sada podigne onaj glavu. Zadnji mu trakovi sunčani obasjaše lice. Rudaste mu kose okružiše visoko čelo, te se pustiše niz blieda nješto upala lica; na usnah mu čitaš melankoliju i odvažnost, pa kad bi svrnuo velikim svojim tamnim okom na prijatelja svoga, kakovo se tad izražáše čuvstvo, kolika srdačnost!

„Slušam te, Šandore,“ reče tihim nu zvonkim glasom, „slušam te, pa ti dajem i pravo. Iste se takove i u meni porodiše misli, kad sam dolje gledao u tu bistru vodu, gdje se baca val za valom pa iznikne poput misli i dana života našega. Pouzdanje i prijateljstvo naliči pjeni, štono igra na talasu.“

Prijatelj se posmieši. „Tà zar da je prijateljstvo,“ reče, „nestalno poput pjene? Nenaliči li više onoj luči na nebu, koja se viekom vraća i uvijek ista ostaje?“

Lagano digne onaj ruku, pa pokaže prstom pram zapadu, gdje se sunce sakrilo za gore. „Eto vidiš, da i ona luč nebeska ugasne.“

„Al će se vratiti opet,“ naglo će prvi. —

„Za da opeta zatone!“

Što da na to odvrati? Šandor uhvati prijatelja svoga izpod ruke, te ga odvede u njeku bašću pokraj obale. Posvuda zavlada mir i tišina, samo bi se valovi razbijali ob obale, uzduž koje naša dva mladića šecu. Iz daljine probijao je žamor gradski; na protivnoj obali svjetlucaju već mrakom svjetiljke u Budimu.

„Sve ti se prijatelju moj pokorava vječnim zakonom naravi,“ progovori Feodor izza kratke stanke. „Sunce, ta luč nebeska, kako ti reče, mora da jim se pokorava, a čovjek da ne?“

„Jer je slobodan,“ odvrati Šandor, „jer je gospodar naravi i sam svoj.“

„Sam svoj?“ opetová Feodor. „Čovjek ti, prijatelju, nikada slobodan nije. Rob je svojim strastmi nesretan, ako jim se poda, nesretan, ak im se protivi. Pod jarmom je predsuda i običaja, što bi mu sada svetinja bila, to ti za čas nogom gazi.“

„Nevriedjaj me, Feodore! Zar da je prijateljstvo naše samo za čas, za trenutak? Neće li ono nadmašiti vrieme i daljinu? Dà istu ljubav mora da nadjača prijateljstvo naše!“

„Da vidimo“, reče mirno Feodor. „Tvoje ću ja izkusiti prijateljstvo — tebi hoću da se povjerim.“

„Neka! Prije ću ti se ja,“ odvrati naglo prijatelj. Očitovat ću ti ja prije svoje pouzdanje, za da tvoga dostojan budem. — Znano ti je, da mi je sjutra poći iz Pešte u Varšavu, kamo me zapovjed otčeva zove. Nu znaj, nisu samo priprave na pir, kojih radi mi je tamo poći, važnije su, silnije su stvari, o kojih ti nakanih govoriti, kada hora dodje. Prije o mojoj ženitbi. Znana ti je zaručnica moja. Pogodi joj ime.“

„Kako da joj pogodim ime, Šandore? Ta znadeš, kako mi slabo prija kretati se u visokih krugovi vaših, gledati i diviti se sjajnim krasotam, klanjati se oholim groficam i knjeginjam. U takovih se krugovi jamačno kreće zaručnica visokorodjena grofa Dombrovskoga?“ doda sarkastično.

Kan-da nije drug toga opazio. „Znađem, prijatelju Feodore,“ će dalje, „da ti zlovolja neda polažati društva, u koja te i tvoj stalež zove, a čemu te obća obljubljenost nuka, pače sili. Al kako, da nepoznaješ djevojke, kojoj te sám predstavih!“ — Vatreño užè prijatelja za ruku, pa pokazav prstom preko Dunava na sjajno razsvietljenu palaču na obali, reče glasno i veselo: „ondje ti prebiva zaručnica moja — Katinka!“

Jedan se samo uzklik izvine iz usna Feodorovih, al ti u njem užas, najvatrenija strast. U licu probliedi, al mu ga naskoro plam gnjeva i boli zažari, sav uztrepti, a ruke mu se grčevito stisnu. Sad uzdahne iz dna grudi; umiriv ponješto uzburkanu strast, upre tamno svoje oko u Šandora. Šandor neopazi, što je bivalo u prsiu prijateljevih. Prekrštenih ruku stajaše tu nepomičan, oko mu se nedade odtrgnuti od onih razsvietljenih prozora.

„Čini mi se kô da vidim sjenu Katinkinu tamo na prozoru,“ šapnu. „Eno je tamo, a ja tužan nesmiem k njoj!“

„Zašto ne?“ upita prijatelj.

„Nješto je boležljiva, te neće nikoga da prima!“

Ni sada neopazi Šandor onaj slavodobitni nu i gorki posmiev na ustna prijatelja svoga. „Ljubi li te?“ upita ga kratko.

„To bih pitanje prije tebi bio staviti imao!“ odvrati grof. „Tà čini se kao da u tebe najveće pouzdanje ima. Na sieli (soirée) otca njezina viek si oko nje, a Katinka, čini se, nečuje nit nevidi, van tebe. — Feodore,“ nastavi sada živahnije, uhvativ ga za ruku, „Feodore prijatelji smo, a u prijateljstvu poniženja neima. Zato te slobodno molim, jer znaj, da još nikoga ništa molio nisam. Feodore budi u Katinke zagovornikom mojim, za da privoli već naskoro, da privoli već sutra.“

„Šta nije jošte?“ upita Feodor naglo.

„Hoće da si promisli.“

„Pa se ipak odpravljáš već na put, da činiš priprave za pir?“

„Otcí naši odrediše našu svezu kadno bijasmo jošte nevina djeca — biti će moja, al bih želio, da nebude silom moja, već svojevóljno.“

„I ljubav je sila, a ne svojevólja!“

„A hoćeš li ti govoriti s Katinkom, izpitati barem, da li me ljubi?“

Feodorovo oko svrne nehotice onamo preko rieke pram onoj sjajnoj palači. „Hoću!“ reče odvažno.

„Hvala ti prijatelju,“ uzklikne Šandor veselo, „piši mi! — Pruži mi svoju desnicu!“

„Evo ti je!“

„A sada o važnijoj stvari, Feodore! Natuknut ću ti samo nešto; veže me bo zadana rieč, te ti nesmiem sve kazati.“ — Prikloniv se k uhu prijateljevu nastavi tiho: „znajder, Poljaku je moguće smiešiti se, kad mu oluja u grudi biesni, trpjeti će i mučati, al će snovati osvetu, gledat može kako mu dušman gazi liepu domovinu, gnjevnim srcem bit će prijazan haraču i okrutniku, Poljak će sve — al samo zaboravit neće. U potaji oprezan snuje Poljak osvetu, pa kad mu kucne zgodan čas, eto ti njega na oružje, složni ti se dignu Poljaci na noge junačke. — Svi za svakog, tako ti Poljak veli! Sretna mene, da me majka Poljakinja rodí!“ —

Mladić kao da je zaboravio, da stoji pred njim prijatelj. Razkriliv ruke, nastavi: „dnevi jada i nevolje minuti će, Poljska bit će opet slobodna! Ne, varaš se, junačino Košinski, ne propast neće, nesmiye propast Poljska, finis Poloniae neće biti! Slobodan će se narod dići, slobodan će vladalac našimi dobri vladati!“

„To ti je ono,“ reče Feodor, „to ti je ono, pa će uvijek i biti! Ne rad Poljske, ne rad potlačene zemlje, neborite se za pogaženu narodnost vašu, već se borite za povlastice plemićke. Nehinite oduševljenje za slobodom, ta vam sloboda nije ništa, van puka crna sebičnost! Da li si pomislio kojput, Šandore, na tvoje kmetove, kad si uzplamtio za slobodu, da l' si pomislio na tvoje kmetove, da bolje rečem tužne robove?“

„Zašto? U kakovu je odnošaju sloboda Poljske prama njima? Ostat će što su, kmetovi!“

„Tako!“ reče Feodor škripnuv od gnjeva zubmi. „Tako!“ opetová lupiv nogom o zemlju. „Finis Poloniae! kličem i ja s Košinskom. Crn vam obraz vi branitelji slobode! Uviek vam na jeziku sveta ta rieč: sloboda, al ste u srcu svome malosrčni robovi samih sebe! Poljaci, narod poljski mora da je slobodan, pa će i Poljska biti slobodna! Narod slobodan, zemlja slobodna! Rimljani uvidiše to; slobodni tribuni, plebejci imadoše u senatu odlučan glas, a Rim nebi bio nikada pao, da nije slušao lude priče Agripove, te se zaboravio iz preliepe poslovice svoje: vox populi vox dei. Dajte slobodu svojim robovom, neka ćute, da su ljudi, pa će oni svie-stni čovječanskoga dostojanstva svoga svojevóljno služiti gospodaru svome, za njega, za domovinu pastí!“

„Nikako ne!“ reče ponosito Šandor. „Samo smo mi gospoda, jer su oni sluge, pa tako mora da i ostane! Pobiedit ćemo i bez njih! Da si ti, Feodore, Poljak, govorio bi drugčije.“

„Tko ti kazà, da ja nisam Poljak?“

„Ta tvoje ime! A nisi li mi sám kazivao, da tije Galicija domovina? Neimaš li tamo strica, čija ćeš dobra baštiniti? — Feodor zibao zamišljen glavom, stajáše nepomičan, mukom šuteć. — Liepo ti se stane mjesec dizati iz vode lagahno, te obasja krasno lice mladićevo. Duboka se bol izražavala mu u potezi, duboka mu bol poigravala usnicama, srce mu se uzdrhtalo. Zamišljen gledjáše u bledu hladnu mjesečinu, onda svrne lagano okom na prijatelja svoga. Kolika ljubav, kolika odanost mu sievala s očiu, al ujedno tolika bol, da ga Šandor ganjen zagrlí.

Čvrsto ga, grčevito pritisnu Feodor na svoje grudi. „Bog mi je svjedokom,“ reče čvrstim glasom, „ja te ljubim! — Ne, netrgaj se s mojih prsiu, ostaj na môm srcu, možda je zadnji put, što te moje ruke grle.“

„Zadnji put?“ reče Šandor, pogledav plaho u lice prijateljevo. „Nijesi li mi obećao, da ćeš i ti naskoro posjetit me na môm imanju, a ti, Feodore, ti prijatelju moj od prve mladosti, da ti neprisustvuješ mojoj ženitbi?“

„Ako li to poželio budeš i poslje ove večeri. —“

„Negovori prijatelju tako! Da nas raznost mnienja razdvoji? Bili seljaci slobodni ili robovi, na naše prijateljstvo to upliva imati neće!“

„Neradi se o tom, Šandore! Obećah, da ću ti se povjeriti, evo sada u taj čas! — Al mi prije, Šandore kaži,“ reče otežuć, tužnim, mekanim glasom, „kaži mi Šandore jošte jedanput, da si mi prijatelj.“

„Jesam, Feodore, pa ću ti i uvijek biti!“

„Zalažeš li mi vjeru?“

„Zalažem ti svečano!“

„Ljubiš li me?“

„Kô sama sebe!“

„Slušaj me! — Sjedni eno na onu klupu, ja ću se naslonit na ovu lipu; mjesec ti obasija lice, pa ću moći u tvom licu čitati utisak, što će ga učiniti moja pripo-

viest. Obećaješ li mi, Šandore, da ćeš me slušati do kraja?"

„Obećajem.“

„Pripoviest je moja, Šandore, jednostavna, istinita; neima tu govora o sjajnih prizori, grofovskih naslova, kneževskih kruna, jednostavna je poput cvieća na livadi, gdje sam kao dječak igrao, neuriešena, siromašna poput kuće otčeve, gdje ugledah prvi put svjetlo ovoga svijeta.“

„Šta kažeš?“ upita Šandor prepanuv se.

Feodor nastavi: „Sjećaš li se još Šandore, kad si jednom kao dječak s tvojim ocem posjetio dobra tvoja na granici galičkoj? Hdjedoste vidjeti, da li bijahu marljivi robovi vaši pod kandžijom nadzornikovom, te da li dosta napajahu plodna vaša polja krvju svojom i znojem svojim. Bio tvoj odgojitelj s tobom. Jednim danom odjašiš ti sa pratnjom i učiteljem tvojim na šetnju. Udario si preko livade. Ta znadeš onu krasnu, bujnu, mirisavu livadu, na kraju joj malena, siromašna koliba? Oj preugodno li bijaše odpočinuti u miomirisnoj travi! To ti oćuti i onaj dječak, štono ti na putu ležao, motreći kao u snu zrak i čarobnu okolicu. — Odtale, lienčino! poviče gospodin pokraj tebe. Dječak se ni nemakne. Mislio si, da mu se može grofov konj svejedno maknuti, kô što se njegov konj često puta grofovim. Dječak se nemaknu! — Napried! poviknu ti dječakčkim svojim glasom, te poletiš dalje, tisuvin konju ostrugu u bok. Razlieže se glasan vapaj, glava dječakova klonu oblivena krvlju. Valjda ti se pobudi barem za čas u tebi milosrdje; ti stadè, htjedè sići s konja, učitelj te zadržà. „Što ćete grofe!“ reče, „ta sin je kmet ski, pa mu je i pravo, bijaše mu s puta ići. Pogazi crva, kad ti pod nogu dodje!“ „Pravo imate,“ reče ti, pa se nasmiehu! — „Jao!“ reče Feodor, pristupiv bližje i prihvativ ruku prijateljevu, „uiek mi onaj smieh u ušiu zvuči!“

„Tebi?“ upita ovaj.

„Máni,“ potvrdi Feodor. „Ja sam,“ reče stupiv natrag te ponosito se osoviv, „ja sam onaj dječak, onaj crv, koga ti pogazi.“

„Dosta!“ reče Šandor ustav.

„Jošte nije!“ odvratì mirno, „vjeru si mi zadao, da ćeš me slušati do kraja. Sjedni!“

Šandor posluhne te sjedne, a Feodor nastavi:

„Tri mjeseca bolovah s rane, tri puna mjeseca; čudnovate bijahu misli, štono se porodiše u meni, dok bolovah. Svaki sam čas čuo one rieči: „ta sin je kmet ski!“ — Sám sam se pitao u dječakčjoj svojoj nevinosti, što da je kmet? — Sad mi dodje pred oči tvoje lice, tvoja slika, tvoj pogled, dà isti tvoj glas i rieči sam čuo; to sve prispodabljah sa mnóm, te nenadjoh nikakove osobite razlike medju nama, nadjoh, da smo — smij se, Šandore! — nadjoh, da smo oba ljudi, da smo si oba jednaki. — Onda pako pomislih na bogatstvo

tvoje, na tvoje sluge, liepo dragocieno odjelo, prispodabljah ovo opeta sa mnóm, pa mi sada puče pred očima, što li kmet — siromak! Pa mi opet nadodje pitanje, kako da sam ja siromašan, koji nikada ništa sakrivio nisam? Pitah Boga, koji je kako me majka učila, predobri otac, pitah ga u vrućih djetinskih molitva, pitah ćacka si svoga, nećeš li postati siromakom tvoje rad okrutnosti? Čacko se nasmješi te reče: Bogata, sinko, nestigne kaza. A da sam ja, pitah nadalje, hotomice ranio grofa? Glavom bi bio platio, odgovori mi — zavapih od gnjeva, te si sakrih lice. — Vidiš, Šandore, bijah jošte budalast dječak! Često sam se pružio na onoj livadi, na onome mjestu, gdje me kopito konja tvoga teško ranì, te promišljavah tešku svoju sudbinu, što sam nesretan, jer sam siromašan. Sjećah se s tebe i s tvoga učitelja! Tad se probudi i u meni želja za učiteljem i za nauci. — Nebi li sreće, možda se i ja naučio, kako da budem bogat! Otidjem k župniku, te ga umolim, da me poduča. Starac se do bričina uzradovà, kad mu očitovah svoju želju; učio me čitati, pisati, latinski jezik i poviestnicu. Učio sam dan i noć, — nu ostadoh siromašan! — Što iz poviestnice naučih, bijaše mi na tugu. Uiek i svagdje trpjelo siromaštvo, ako i nakićeno raznolikom kriepošću; svagdje skoro i uiek nadvladalo bogatstvo, ma i izgrdjeno raznolikom opačinom; samo za bogataša bilo slave i moći, siromaku prodje život bez traga od kolievke pa do hladna groba. Bogatstvo sreća, siromaštvo nesreća! Najbolje čitah i poviestnicu zadnjega Bourbona. Ime mu, staro plemenito ime, podigne ga na kraljevsku stolicu napuljsku! — A moje ime? Nitko za moje ime niti znao nije, nepoznato, tužno poput siromaštva moga! Padoh ničice i stadoh plakati. Preklinjô sam u razcviljenoj duši svojoj sudbinu, kâ me nasmiljena bacila u tamu i siromaštvo! Zakleo sam se, da ću se boriti sa sudbinom, da joj otmem silom, što mi ona zanijekà. Nesrećom mi umrè u to doba otac! Plakô sam, al ga zaboravih naskoro, veća bo me bol obuzè, kad pomislih, da mi je na se uzeti dužnost ćacka mi môga, biti kmetom, za gospodara se svoga mučiti i znojiti, a ja željan slobode, željan znanja. Što da učinim? Pobjegoh kradi mice, uzev sa sobom, što sam našao u gotovu novcu. Tako dodjoh u Peštu, gdje si kupim odjeću, što ju evo nosim na sebi, i ovdje polažah sveučilište. Pitaš li me, odkuda mi života, odkuda da živim? Naučam za plaću, a noćju prepisujem, kada se ti ugodno zabavljaš u sjajnih dvorana, prepisujem za plaću, da si tako svakdanji hljeb priskrbim.“

„Kako si se mogô usuditi, da primaš ime plemenite obitelji?“ upita strogo Šandor.

Feodor se gorko nasmiehnù nad ozbiljnim glasom njegdašnjega prijatelja svoga. „Svako je ime,“ reče mirno, „plemenito, kad ga kriepost riesi. Pokvaren ovaj svijet treba i za istu kriepost uresa. Kaminsko je ime mjestu, gdje se rodih — nadjenuh si ime Feodora Kaminskoga. Nije mi ime moje, ovo privremeno ime pro-

krčilo put, na kôm sada stupam," nastavi Feodor ganut, „ti si mi ga prokrčio! Sretna me njeka kob vodila onaj čas preko mosta, kad se tvoj čamac prevrnu, a ti tonu na dno; bacih se u Dunav, pa te pomoću božjom i spasih. Cienio si taj moj čin više, nego li je vriedan. Prozvao si me spasiteljem života, te mi prisegao vječno prijateljstvo. Bio si mi prijatelj, a ja sam te ljubio, kô što bi ljubio rođena si brata; zamućao sam ti tužnu svoju sudbinu, da te neizgubim; nisam se pritužio tebi rad svoga siromaštva, sramio sam se bo; mánio sam se, koliko moguće bijaše, vaših društva i zabava, nisam se služio vašim gostoljubljem, jer ga nebih bio mogao vratiti, samo sam te riedko pratio u društva, u koja mi ime moje lažno ulaz otvori. Svrših svoju pripoviest.“ —

Šandor ustane. Kako mu se promienio glas, kad reče: „Da se oprostimo! Vidit se nećemo nikad više, oblagao si me, oprašćam ti, jer si mi spasio život. Nu prijateljstva medju nama biti nemože, kmet moj nemože da mi bratom bude.“

„Nekal“ reče Feodor ponosito i hladno. „Eto mi dokaza, da pravo imam, što kazah: čovjek je rob navada i običaja, a što mu sada sveto, to on za čas nogom gazi.“

„Nećemo se o tom prepirati,“ reče Šandor hladno, „laku noć!“ —

Ni nepočekav odgovora, okrenu Šandor ledja prijatelju svomu i iznikne naskoro u noćnoj tmini.

„Neimam prijatelja!“ kliknu Feodor nadvladan bolju, pruživ ruke prama nebu. „Neimam prijatelja više! Bože moj, što sagrieših!“ Suze ga jadna obliše, a on prikrije obima rukama svoje lice.

Na jedanput udariše ugodni glasovi na njegovo uho, on se prene, progleda i svrne okom preko rieke. Na onoj palači eno prieko otvoren prozor, iz njega prodiru čudni ti glasovi. Angjeoski se ženski glas izvine iz čarobnih, kako možeš iz glasa razabrati, iz čarobnih usna, da bi se od milinja raztopio. Jasno možeš razabrati:

„Nečasi dulje ljubimče oj,
Mir mi i pokoj donosi moj.
Padi na srce drage si dol',
Cjelovi ljub've lieče svu bol.

S valovi gledji amo doteći!
Valovi, da vam je dragom moć, reći:
Sve je sjegurno i sve već spi,
Ljubče svedj haje — gdje li si ti!“

Feodor skoči planuv ljubavlju i srećom. „K njoj, k njojzi moram!“ reče drhćućim glasom.

Malen se čamac zibao uz obalu. Feodor skoči unj, prihvati veslo, pa je i on naskoro izniknuo noćnoj u tami.

(Nastavak sledi.)

МИХАИЛ МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ Ш., КЊАЗ СРБСКИ.

(Са сликом.)

Михаил књаз јуначке Србије родио се у Крагујевцу 4./16. септембрија 1823. од Милоша књаза и књегинје Љубице, те је наступио сретно владање србскога народа после смрти оца си Милоша, 14. септембрија 1860.

Прве године живота превео је књажевски син у Пожаревцу и њешто у Крагујевцу, под надзором брижљиве своје мајке, која му постави, као добра одгојитељица, темељ наображењу.

Као дјечак бијаше књаз врло жив и весео, разговоран, љубезан и слободан; најугоднија забава бијаше му јахање, услед чега је често и у опасност живота дошо. Покрај јахања бијаше му још мила забава гимнастичко вјежбање, а кадшто и по која партија шаха. Доброћудна душа бијаше књаз од почетка свога живовања, те се је лиепим начином могло у њега све задобити; у супрот пако, кад би му тко неправду учинити хтјео, опирао би се јавно, не само речми, него и чином.

Наображеност књажева служи на част србскоме народу. Од нарави бистрим надарен духом и

оштроумом, проучио је књаз, што у јавних заводима, што опет приватно, све вишје науке, а говори србски, францезки, њемачки, руски, талијански, влашки и турски.

Својим дјелом: „Милош Обреновић, или поглед на историју Србије од године 1813. — 1839., као одговор Кипријану Роберту у Паризу,“ што га је године 1850. написао на францезком језику, па је доцније преведено и на србски, показао је књаз Михаил дипломатичку своју, па и литерарну вјештину, којом се може он и читава Србија поносити.

Много је књаз Михаил и путовао, те можемо рећи, да је пропутовао сву цивилизирану Европу. 1843., кад би свога тада у Бечу живућега оца појетио, одпутовао је мјесеца новембрија у Берлин, гђе се је до друге године науци бавио. 1844./5. одпутио се у Њемачку, Холандију, Белгију, сву Италију, Хелвесију, Малту и Грчку. 1846./7. провео је страном на свом добру у Влашкој, страном пропутовао је: Саксонију, књажевине Тирингске, Баварију и Салцбуржку. 1847./8. прاما зими био је у Варшави, Петрограду и Москви, гђе га код царскога двора сви

руски одличњаци и великани достојно одликоваху. 1849./50. завршио је своје путовање по Европи, походив још најизображеније европејске државе: Англију и Францију.

Три године доцније, по довршену путовању, 3. августа 1853. оженио се је са Јулиом, рођеном грофицом Хуњади.

Што се извањскога облика тиче, припада књаз Михаил у лиепу струку људи. Висок је, витак, при-

јазне спољашности; кораца побрзо, љуљајућ се по мало, а ступа достојанствено. Поглед му је оштар, а умиљат му посмиех чини га благим. Висока глава даје му величанствену слику, крупан глас доказ му је мужевне зриелости, а уман и јасан говор, свједок му је дубоке учености. И дан данас јаше врло радо, добро и липо, и бије у нишан извртно; на сабљи, у трки, скакању, хрвању и дизању мало му је пара.

Поред свних нутрњих и вањских племенитих

Михаил Милош Обреновић III.

Изворан дрворез по свјетлописној слици дра. Хаида. — Рисао Ф. Криехубер. -- Резао Фрањо Бартел.

својства и покрај све љубави у великом диелу Србије, имао је књаз Михаил, премда одма по одласку свога отца из Србије и после смрти старијега си брата књаза Милана, позван на наслєдство, доста неприлике и борбе, док је сбиља сјегурно и стално засјео књажевеку столицу. У обће чињаху пристапе Карађорђевића још за владања књаза Милоша, отца, све могуће спљетке у земљи, док напoкон Милош г.

1839. немораде оставити Србију и отићи у Влашку. Тек након деветнаесто-годишње борбе, која је Србији доста проузрочила штете, позвани буду Обреновићи народном скупштином опет у Србију, и књаз Милош постаде наново главом србскога народа, а после смрти његове наступи га Михаил, син, као што горе рекосмо године 1860.

Одтада па све до сада сва је љубав цјелокупнога

србскога народа прионула уз књаза Михаила, коју љубав је он својим мудрим владањем у подпуној мјери и завриедио.

Књазу Михаилу и његовој мудрости имаде Србија захвалити, те се је баш љетос, кадно јој књаз

главом из Цариграда донио султанов ферман, ослободила крволочнога турскога јарма. Све србске тврђаве, заједно с Београдом ослобођене су турских чета и топова, а та срећа иде у славу књазу Михаилу. Живио књаз Михаил Милош III!

М. В.

Србија

од косовске битке па до данас.

(Милорад Вукић.)

У кога је ноле душе и срца, мора да се га неугодно косне мисао, кад помисли на горку судбину, која толи љуто несмиљено осуди народ србски, њекад највеће, па и данас славно племе на југу, једнокрвно братинско племе старих Хрвата, који се такођер бољом судбином, жалибоже, похвалити немогу.

Силно њекад царство претвори се у малу књажевину, небројено благо и богатство претвори се ено окрутном руком бездушних силника у гомилу несносних јада, а велик и снажан народ србски раздиели се на све стране, да једва брат брата познаје.

Ој Душане, да устанеш из тамна ти гроба, па да видиш разциепкано силно потомство своје, ил би трзнуо мач у руку, да побиедиш врага, те да пробудиш своје старо царство, ил би, увидив да то можда можно није, од туге и жалости натраг у гроб легао, проклињајућ неслогу ружну и издајство клето до виека.

Тко да незна њекадашњу величину народа србскога, што га сједињена у великом царству остави иза смрти своје цар Душан силни, којио премину године 1358.

Велика и пространа држава Душанова буде разциепкана на више страна, јер је Душан сваком поглавици које покрајине подиелио наслов краљевски, као н. п.: Југу, намјестнику од Акарнаније и Маћедоније, Вукашину од Призрена, отцу Краљевића Марка и Лазару Гребљановићу.

Неслога то је од вајкада проклетство, које незнамо рад чеса имаде гњусни свој починак међу Славјани у обће, да поквари и отрује најбоље помисли, најискренија начела и дјела, па тако бијаше и међу намјестници и наследници Душановими раздор и неслога, на жалост и штету србекоме народу.

Царици Јелени, удови Душановој, столујућој у Призрену, бијаше од праве нужде ваљана подпора осталих намјестника, ну ови одрекоше јој сву покорност, те се свађаху међу собом, док напoкон Вукашин непогуби Уроша, слабашна и нејачка одвјетка Душанова, с којим се уништи кољено Неманића.

Проклети Турци, који увиек задиркиваху у мирно христјанство превалише у Европу, Грчки цареви, у мјесто да преприече турском бјеснилу пут,

отворише Туради несмотрено улаз у царство своје. Да се небуду Грци одвише упирали у свој тврди Цариград, ласно би били Турком преприечити могли излаз из Азије, јер за оно време била је у Грка велика сила на мору. Ну како се свака несмотреност доскоро осјети и покаје, тако заприети за кратко време погибелъ и несмотреним Грком; морадоше се бо к браћи Србом за помоћ утећи. Срби увиек спремни пружити помоћну руку ближњему своме, одазваше се томе позиву. Југ, Лазар и Вукашин похитише са знатном војском у помоћ Грком, ал у зао час, јер их изненада дочека цар Амурат, па јим код Таганрока хаметом потуче војеку.

Југ и Вукашин остадоше жртвом грчке несмотрености у крваву боју, а Лазар се спаси, те буде именован србским царем. Жаливоже нецарева Лазар за дуго мирно; једва бо навршив 18. годину царевања свога, буде нападнут у награду, што је Грком у помоћ притекао, истим Амуратом, који је уредив боље своје стање у Азији, силну војеку преко мора на европејске обале изкрцао био. Турци захтјеваху у Србаља нечувен харач, приетећи јим силном војском. Цар Лазар помислив да је боље призвати помоћ, него ослонити се само на своје силе у боју напрам угњетатељу христјанске вјере, потражи помоћ на све стране, ал му је нитко непружи. Међутим скупи нешто Албанеза и Бугарина, едружи их са својом четом, те стаде на обрану србскога рода свога и частнога крста.

Храбра бијаше србска војска под храбрим вођом царем Лазаром, па да небуде клете неслоге и издајства, сатрла би била можда за увиек паклена врага, те би и дан данас стајало побједоносно царство србско. Ал неслога, гњусна неслога и кукавно издајство упропасти силно и велико царство! Између два зета Лазарова, Милоша Обилића и Вука Бранковића, два најсилнија витеза и војводе, породи се женама за вољу разпра на голему несрећу свеколикога Србства. Кукавица Вук, пун мржње и овете, потвори Милоша издајством, те споразумив се са султаном освади и оклевета га у таста, само да га невина оцрни. Милошу додија укоравање цара Лазара, који држаше Вукову клевету чистом истином, и он нерече ино него: „виђет ћемо тко је вјера, тко ли не вјера!“

Јуначко срце Милошево тражило у њега да освјетла себи лице, а да изиспле мраз на образ

издајничкому Вуку. Ноћју удаљи се потајно из србскога табора са своја два поуздана друга, превари турске предње страже да је ускок, довуче се до под султанов шатор и прободе султана ножем. Свршив јуначко своје дјело, кому у повјестници примјера нема, даде се у биег, те погуби бранећи се многе Турке, док га напосок неразкомадаше на сабље. Све то бијаше од мале користи, јер војска Милошева, зло упућена злими гласови о свом војводи, изгуби све поуздање и сву снагу. Издајница Вук Бранковић пређе у одлучном часу са својом војском на турску страну; цар Лазар борећи се дуго храбро и постојано попут лава, допаде рана и дође у душманске руке. Султан Бајазет, син Амуратов, разјарен рад погубе свога отца и брата, да се освети над царом Лазаром даде га посјећи, и крај њега пусти одрубити главу вјерном слуги цара Лазара, који је прострв своју кабаницу да прими главу милога господара свога, жељео, да крај њега падне.

Тако паде на Косову цар Лазар и његово силно царство, тако угњездила се крволочна Турад на страх и трепет христјанству у Европи, тако разкомадао се многобројни народ србски, тако овјековјечило се крвно Косово поље, које је позобало сијасет недужне крви, која ће проклињати Турке и издајницу Вука, док ће бити свиета и вјека.

Росље смрти Лазарове поклони султан Бајазет сину његову Стјепану један дио очевих посједовања с насловом деспота, а Вука награди другим диелом, премда се преварио издајница Вук, јер је мислио, да ће добити циелу Србију.

Турадија преузе за кратко вриеме мах у Европи, а христјански владари, у мјесто да раде о избави христјана из крвничких шака, мишљаху само на своју корист, те би подупирали сад Солимана, сад Мусу итд. Истом се половином 15. вјека помислило о избави Србаља, кадно се настојањем Капистрановим сакупило бјеше нешто христјанске војске да удари под Београдом на Турке, гђе их сбиља и побије. Пемила смрт уграби гласовитога Ивана Капистрана, и Србљи изгубише сваку даљну припомоћ. Године 1459. подвргоше се сви могући и одлични људи у србској земљи, драговољно султану.

Сад тек дозлогрдило је доброј ћуди Србаља нечовјечно харачење и угњетавање Турака, који одмах после косовске битке бијаху поводом многобројна изсељења србских обитељи на све крајеве, а особито у Угарску. Од то доба прелажаху Србљи све то више у угарске предиеле, Банат, Срием, Ердељ итд., па и у Хрватску и Славонију. Ну ово није почетак насељењу Србаља у Угарској, јер је познато, да су Мађари, концем IX. стољећа дошавши под Арпадом у данашње угарске предиеле, тамо доста Србаља затекли. Одтуда даде се разабрати да су Србљи у VII. вјеку кроз Словачку пролазећи, да настане гор-

њу Мисију, данашњу Србију, за њеко вриеме у Угарској сједили, и тако много својих потомака тамо заоставили. То доказују многа по народном србском имену наименована мјеста у Угарској као н. п. Србнце, Серб, Сербешт, Сербаска, Србове, Сербелен, Сербјаја итд.

Битка на Косову (1389.) досудила је многим обитељим царства Душанова живот изван Србије. Тако населише Србљи, да се отму турскому угњетавању, међу год. 1390. и 1437., под краљем Шиншманом, остров Чепељ; па и за вриеме Матије Корвина (1458. до 1490) видимо многе обитељи, гђе су прешле на ине стране.

Силни дакле народ, који би, да небуде клете турске руке, могао и дан данас сачињавати једину и циелу, велику и јаку славенску државу, разштркао се од немила до недрага, и ето Србаља на далеко по широку свиету, а особито велик број у аустријској царевини, поименце у Угарској, Хрватској, Славонији и Далмацији, гђе најновије вриеме уживају равноправност и слободу, као и сви остали житељи царевине.

Данашња србска књажевина, земља до 1000 четворних миља површине, са 1,100.000 житеља, уређена по облику самосталних држава, имајући своју добро уређену војску (у мирно доба 25.000, а у ратно још једном толико) са којом стотином најновијих и најбољих топова и довољним бројем пушака (дапаче иглењача), сачињава остатак Душанова царства под сретним својим владоцем, књазом Михаилом Обреновићем III.

Иза Душана и Лазара претрпјела је Србија толико горких рана, да јим нити броја нема. Што гвозденом руком притиснута, јер зависна од милости и немилости турскога падише, што опет домаћом неслогом узнемиривана, немогаше никако да учврсти положај свој, те да благословно ради о напредку своме. Прешда је тобожњим веледушјем султановим, уз годишњи данак од 2,300.000 гроша и уз обвезу, да у случају рата постави 12.000 момака у турску војску, имала своје господаре, што их је одприје сваке године, а доцније сваких седам година потврђивала Порта, ипак немогаше Србија ваљано цвати, већ је све до најновијега вриемења све већма тамњела и падала, јер што јој гођ њезини господари добра намјерише, то јој зловни турски паше покварише.

Београд бијаше од вајкада најудобније стовариште за подунавску трговину, ал од које му бијаше корист, кад опет с друге стране мораде бити крвним бојиштем великих борба међу европејским изтоком и западом, међу частним крстом и полумјесеком. С тога и назваше га Турци „Давол джихад“ (кућа вјерозаконскога рата). Љепота Београда, која је истога гласовитога Еду. Бровн'са (1660) у чудо заниела, бијаше се рад многих непогода све до год. 1717.—1720.

тако изгубила, те јој небијаше ни трага. Принцип Евгениј, славни побједитељ варадински, који је 5. ауг. 1716. са 60.000 војске побио 150.000 Турака, посјетив Београд, запањи се видећ да неима ништа друго у њем до ли рушевина пропалога сјаја и богатства.

Тако све већа невоља над невољом притискивала Србију, славну кољевку славних јунака, док се у Вишевци нероди гласовит јунак Карађорђе, о ком се у србскоме народу много прича, као н. п. да је још у мајчиној утроби проговорио и заклео се, да ће бити главним непријатељем Турака, рад шта се га и бојаху Турци већма него ли врага. Карађорђе (Ђорђе Петровић, са страха, што га је задавао Турком, назван „црним Ђорђем“, што значи Карађорђе) највећи је за Милошем Обилићем на гласу војвода и јунак србски, који је ђенералу Лаудону у аустријских операција о Београду од велике услуге био. Он је душом и тиелом био Србин, те је у све силе настојао да ослободи Србију. Много је чинио, ну много више мислио; па ако и није могао да изведе своје велике мисли, то је завријежио дух свој у сва срца србска, и како он тако тежаше све живо за ослобођењем и за подпуном слободом. Најкасније мораде Карађорђе рад којекаких спљетака оставити Србију, па кад би се после њеко доба вратио био, погине, како веле, пријеваром од подплаћених убојица.

Сад ова сад она влада — особито аустријска и руска — заузимала се за Србију, да јој олакша големе јаде, нанешене јој нечовјечним притискивањем са стране турске владе. Њеке полакшице јој сбиља и извојеваше, ал ју још увек остављају милости и немилости султана. Уговор мира, склопљен међу Портом и Русијом 2./14. септембрија 1829. у Дринопољу окористио је Србију у толико, да си је потојна придржала право заштите на исту у случају какове неправде од Турака, те јој је испословала утјеловљење одкинутих шест окружја, по имену: Крајин, Тимок, Паракин, Крушовац, Старовлашка и Дрина. Године 1830. буде народном скупштином србскога народа обдржаваном 4—7 фебруарија једногласно изабран Милош Теодоровић Обреновић владајућим књазом Србије, с насловом „отац отачбине“, кој избор предложен би потврде ради падиши тим додатком, да подједно потврди и право наслѣдства књажевој породици, што падиша својим хатишерифом сбиља и потврди. Осим тога задобила је Србија избором Милошевим слободу у цркви и право избора домаћих области из срједине свога народа, и то уз годишњи данак, који се никад повисити несије.

Поред свиух уговора и обећања отезао је Турчин утјеловљењем поменутих шест окружја тако дуго, док сва Србија неплану живим пламом и са својим књазом Милошем неустаде на оружје, те на јуриш отме Турком још и Нигодин (14. маја 1833.)

Поновљен немир у нутрињој земљи устанком Србаља год. 1839. присили књаза Милоша да остави Србију, те да се одрекне владања на корист свога најстаријега сина Милана (13. маја). Милан престаи се доскоро (7. јулија) у вјечни живот, а после смрти његове буде изабран садањи књаз Михаил за господара Србије. Милош се дуго противио томе самовољноме избору свога сина, за да придржи сам себи изгубљену част, но напoкон га опет пусти, те 26. октомбрија исте године одпутије ради инвеституре у Цариград. У Цариграду буде млади књаз славно одликован, те добије први између христјана Муширско достојанство, и царски нишан ифтихар буде потврђен.

Док је књаз у Цариграду боравио, буду особитим бератом против уставу наименована два књажевска савјетника, које му силом хтједоше да урину у владу.

Земља бијаше и онако узнемирена, јер одмах по Милошеву одлазку у Влашку, породи се између књажеве владе и намјестничтва јавна разпра, коју два члана намјестничтва, као непријатељи породице Обреновића, све то више замршаваху. Кроз којекакове подплаћенике настојало се о том, да се подиже мржња и незадовољство против породице Обреновића, а на корист Карађорђевића.

Кад је дакле млади књаз, праћен Недим-Ефендијом (15. марта 1840.) стигао у Београд, нехтједе скупштина да признаде горе поменути берат и тиме се још већма распали и узнемири дух побуњених партаја. Порта пошаље још исте године комесара, главом Мусу Ефендију, да умири духове, али не само да овај није успјео, него је, пробудив још већу неслогу, морао са 40 најглавнијих немирњака оставити Србију.

Сад је књаз Михаил могао њеко вриеме слободније дјеловати по земљу. У Београду подигне се правословни факултет, установи се учено дружтво, уреди се све судствене и политичке управе, уведу се народне школе; једном рјечју управиле се све силе да се у народу пробуди вишје наображење, те да му се помогне до срећоносне просвјете.

Све то гледао је народ радо и одобравао, ал му ни најмање небијаше по вољи повисење пореза од пет на шест талира; премда је то учињено с одобрењем народа, које си је књаз путујућ по народу прибавио. Противници књаза настојаше свом снагом, да докажу народу, те је порез повисен на корист чиновника, премда је сваки уман човјек увиђети могао, да је на корист и развитак народа.

Све је то тако бивало, а Порта наваљивала је непрестано, да се бјегунцима дозволи повратак у Србију, што се прољећем 1842. сбиља и дозволи. Мислило се бо, да ови, завјеривши се да ће мировати, неће дизати нове граје, ал једва надошли стану одмах силити књаза да њекоје од својих попечитеља одпусти,

што овај, ослањајући се на устав земаљски и на своје право, нити хтједе нити могаше учинити. Турци, којим бијаше неслога Србаља у прилог, употребе ту егиду, те подигну буну. Незадовољници разпу се по земљи, разnoseћи лажљиве гласове, да попечитељи чине с књазом што јим драго, небили тиме подигнули народ протива књазу. У Крагујевцу наведу војнике свакојаким обећањем на прекршај заклетве, заповједник топџија приступи к њима, и буна бијаше готова.

Књаз пође 19. августа 1842. с нешто још вјерне војске, без топова, бунтовницима у сусрет. Из почетка чињаше му се подузеће корисно, али доцније мораде код Крагујевца и на Жабарима сили уступити, јер противници му имаху све топове, а он ни да би једнога. Кад виђе књаз, да га свладаше издајством и невјером, врати се брзо у Топчидере, па нехтјевиши по савјету неких конзула да иде под заштиту Турске у Београд (тврђу), пређе 27. августа у Земун, у Аустрију.

Чим се одмакне књаз Михаил из Београда, постави се на владу привремено управитељство. 14. септембрија буде сазвана главна скупштина, која књазу Михаила свргне и циелу породицу Обреновића за тако рећи прогна из Србије. Србским књазом буде именован Александер Карађорђевић, четрдесет-годишњи син србскога јунака Карађорђе, што га прије већ споменуемо. Порта потврди тај избор, ну будући да руска влада небијаше об избору обавјештена, те нехтједе признати нову владу, неоста Карађорђевићу ино, него да положи част. Међутим законитим избором 27. јулија 1843. буде опетовано изабран Карађорђевић, те га сада признаде и Руска законитим владаром.

До године 1858. владаше Карађорђевић. На крају исте године буду опет Обреновићи народном скупштином позвани у Србију, и књаз Милош буде опет именован „отцем отачбине.“ За кратко вриеме (14. септембрија 1860.) испусти Милош своју племениту душу, и после смрти његове дође Михаил Милош III. садањи књаз, на србско приестоље.

Под књазом Михаилом налазимо у новијој србској повјести забиљежен један од најважнијих догађаја, а то је онај варварски бомбардемент у липњу 1862.

Многобројне, народним духом опојене чете сакупише се тада на непријатељски изазив Турака око свога књазу у Београду. Уз оно 8000 уређене војске у Београду и грађанске чете са 40 топова придружи се до 20.000 храбрих јунака на обрану свога огњишта, која сила се сваким даном бугарским добровољци знатно умножавала.

Покрај свега тога призва књаз Михаило посредовање заштитних власти, да се риеша питање главнога му града пријатељским начином, те да му се до коначнога риешења толи важнога питања пружи

довољно јамство гледе могућих нових варварских изгреда.

Катастрофа од 17. липња дјеловала је у Београду веома штетносно по трговину; јер какво ли јамство и могаху пружити београдски трговци својим пријатељем у Бечу, Трсту итд. за њихово добро, кад им је све њихово зависило од самовоље како-ва сулуда турскога паше и његових топова! И оно мало погажене живахности иначе знамените трговине у Београду претворило се једним махом у подпуно мртвило. Једина војничка узбуна на барикадама, једине трубље и бубњеви оживише кадшто пусте улице главнога књажевскога града.

Да предусретне даљним изгредом, одазвала је Порта пашу свога Ашира из Београда. А да се то сјегурније получи, подуприеше правим пожртвовањем србску владу францезки и енглезки конзулати, дочим је први управо у тврђи, а други непосредно на међи Калимејдану свој стан заузео и сваки своју неповриедиву заставу на стању заисао. Овај чин, уз велику умјереност владе србске преприечио је даљне изгреде.

Прошло је додуше још неколико мјесеци, да се није ништа извјестна знало о коначној одлуци Порте гледе риешења толи знаменита питања, што га за своју сјегурност баш озбиљно заметну србска влада. Посредовањем велевласти подписаху ипак након дуготрајна виећања у Цариграду (мјесеца септембрија 1862.) уговор, услед којег морадоше сви цивили турски становници изселити се из свиух тврђава у Србији, па и из главнога града Београда.

Србија је тиме много добила, ал јој још увек приетила погибел од наперених прама граду турских топова. Политичка разјареност немогаше се од год. 1862. уталожити. Устанак у Кандији, који је турској влади доста неприлике задао, учини велевласти позорне на очито оружање Србије и на опетовано захтјевање у Цариграду, да Порта већ једном очисти србске тврђаве. Не само руска, него и аустријска влада подупирала је у Цариграду праведно захтјевање србске владе.

Након многа безкористна однора испуни Порта жељу србскога народа. Везиров указ од 3. марта о. г. објавио је Србији радостну виест, да јој је захтјев испуњен. Одмах затим (30. марта) одпути се књаз Михаил главом у Цариград, да прими из руку Абдул-Азиза ферман, који свечано изјављује, да се београдска и све остале тврђаве у Србији очисте од турске војске и топова.

Тако је иза скоро подпуних пет стољећа једва и опет ступила Србија на праг слободна развитка и велике будућности своје. Истина је права, да на омладини свиет остаје, па како је србска омладина најновије доба узпламтила народним поносом, што доказује најновија омладинска скупштина у Београду,

можемо смјело рећи, да ће Србија божјом помоћју и народном самосвиешћу, док се само једном риешу удес тужне Босне и Херцеговине, подупрта снажном

и чврстом Булгаријом, достат своју стару величину на славу и част васионом славјанском народу. У то име помогао ју Бог!

Josip Juraj Strosmajer.

„Sve za vjeru i domovinu!“

Izvoran drvorez po svjetlopišnoj slici L. Angerera. — Risao F. Krichuber. — Rezao Franjo Bartel.

Neima takova skoro u kakovu narodu muža, koji bi si toliku slavu stekao, a bez puške i mača, kao što si ju stekao mecenas hrvatski, prvi sin naše domovine Josip Juraj Strosmajer, biskup djakovački, sriemski i bosanski, po sve Slavenstvo u obće, a po jugoslavenski narod napose.

„Sve za vjeru i domovinu“ — to je načelo, koje si je izabrao muž uzorita značaja i duboka znanja, kao odli-

čan dostojanstvenik rimske crkve u trojednoj kraljevini, pa je, držeć se toga načela, zavriedio veliku slavu i štovanje.

Biskup Strosmajer rodio se u Osieku, glavnom gradu Slavonije ravne, 4. veljače 1815. Već u djetinstvu bijaše dobar, revan i umiljat, te je znao zadobiti ljubav siromašnih si roditelja i okoličnih susjeda, a osobito bogoljubna majka njegovaše ga brižno, kao oko u glavi. Prvi korak do nauka bijaše mu tim lasniji, što je u Osieku imao gimnaziju, do koje mu pomogoše vriedni njekoji prijatelji, koje on ni danas nezaboravlja, kao što nezaboravi ni osiečku gimnaziju,

kojoj pokloni kao uzdarje za prvi užitak svojih nauka sve, o svom trošku nabavljene fizikalne strojeve.

Svršiv najboljim uspjehom gimnazijalne nauke, bude primljen u sjemenište u Djakovo. Ovdje se kao i na gimnaziji odlikovao nada svimi učenici, pa ga stoga poslaše na sveučilište u Peštu, da sluša bogoslovna predavanja. Godine 1838., četiri godine iza kako bi došao na sveučilište, vrati se doktorom mudro- i bogoslovja u Djakovo. Mladomu doktoru bijaše jedva 23 godina, i već ga držahu punim pravom najučenijim čovjekom u domovini. Jednu godinu bijaše pomoćnikom, a zatim postane učiteljem u sjemeništu.

Za malo godina dopre slava njegove učenosti i rodoljubne plemenitosti će do carske prijestolnice, te ga pozvaše u Beč, da bude predstojnikom zavoda, gdje se izvrstniji mladi svećenici naobrazuju za učiteljske stolice.

U to dodje i po naš narod nezaboraviva, da cielej Evropi u uspomeni sačuvana godina 1848. Prijašnji biskup djakovački, Josip Kuković, odrekne se biskupije. Jedva se oglasi biskupova ostavka, koju ovaj rđd svoje bolesti izdade, al se po svoj domovini raznio glas, da će nasliedit biskupsku stolicu u Djakovu, mlad godinama, nu star mudrošću i znanjem Josip Juraj Strossmayer. Sva djakovačka biskupija, sva domovina, odlično i prosto, malo i veliko klicaše od radosti.

Sad mu tek prilika nastane, da krasne svoje misli, kojim mu obilavalo plemenito srce, sjajnim dokazom bezprimjerna rodoljublja oživotvori. Prva briga bijaše mu valjano uređenje pučkih učiona, bez kojih neima ni narodne prosvjete, pa je i sbilja novim biskupom nastao nov život toli u crkvi i učioni, koli u obćem pućkom životu: život ljepši i blagoslovniji.

Vjera i domovina, to su one dvie svetinje, koje srce biskupovo najvećma njeguje; vjera i domovina imade u biskupu Strossmayeru vjerna i čvrsta zatočnika, kakovih i čitav sviet malo imade. Što li je sve za vjeru učinio, živi su mu svjedoci mnogi i mnogi svećenici, koji jedinom podporom blage ruke njegove dodjoše do toga, da mogu slaviti i širiti rieć božju; dokazom mu je mnogobrojna omladina bosanska, koja biskupu iza boga hvali za sreću, te može raditi ob obćanku vjere Isusove, u tužnoj svojoj, turskim jarmom potištenoj domovini; najnovijom sjajnom potvrdom inu je krasan novi hram prvostolni u Djakovu, što se diže nastojanjem njegovim na čast bogu, a za vječnu uspomenu bogoljubnu narodu. A što je za domovinu učinio, stoji eno napisano u temelju dvajuh najvažnijih ućevnih zavoda

u Zagrebu, „jugoslavenske akademije“ i „sveučilišta“, odkuda će ne samo sinovi trojedne kraljevine, nego i sinovi čitave Jugoslavije korist crpiti. Dovoljno bi preuzvišenomu pokrovitelju „jugoslavenske akademije“, koja je jur u život stupila, slavu uzvisilo samo ime utemeljitelja toli važnih zavoda, od kojih je svakomu sa 50.000 st. temelj položio, pa i nebilo mu nikakovih drugih zasluga. Ali gdje su ini velesajni čini, što ih počini slavni dobrotvor na sve strane, gdje i jedna dišeslavjanska duša? Gdje je znatna svota u sbornom kapitolu sv. Jerolima u Rimu? Gdje je ono 10.000 stot. za izdavanje spomenika iz povjesti jugoslavjanske? Gdje su mnogi dragocieni darovi akademiji i muzeju u naravi? Gdje znamenite podpore po 1000 st. glagolskomu sjemeništu u Omišu; senjskoj, riećkoj i inim gimnazijam; českoj, ovoj i onoj matici; različitim čitaonicam itd.? Sve to obdarila je zlatna ruka biskupa Strossmajera, koja neka bi se posvetila!

Politićka načela biskupova bijahu uvijek čista, plemenita, koristna i po narod spasonosna. Kad je u Austriji propao nesrećni sustav ministra Bach-a, bio je takodjer i Strossmayer pozvan u državno vieće, gdje se je ne samo za pravo svoga naroda, nego u obće za narodna prava svih Slavena svojski zauzimao. Kad se je ono god. 1861. ukazala bila ona sjena prijašnjega ustava, imenovan bi velikim županom virovitićkim, pa je kroz njeko vrijeme tu čast sdućno i pravedno obavljao, ostavljajuć veliko-župansku svoju plaću dobrotvornim svrhama. Na saboru trojedne kraljevine 1861. i 1865—6. sjalo je rodoljublje biskupovo kao jarko sunašće, te je ogrievalo mnoge rodoljube, koji za njim koracahu kao za svjetiljkom svojom u rđadu o boljku domovine. Kao član regnikolarne deputacije u Pešti, pokazao je biskup Strossmayer, da je vjeran bogu, kralju i narodu svomu. Najposljednji saborski sastanak obavljen je bez vrlo zaštitnika našega, jer mu bijaše, neznamo kojim povodom, u Pariz poći, odkuda se je po razpuštenom saboru sretno vratio u svoju biskupiju.

Koliko još uvijek, ne samo hrvatsko-srbski, nego i sav ostali slavenski narod štuje, ljubi i slavi dobroćinitelja svoga, vjernoga sina domovine, biskupa Strossmajera, najboljim je dokazom ono slavlje i odlikovanje, kojim susrećaše ponos naroda našega u svih gradovi, gdje je iole Slavjana, a osobito u Beću, Pragu itd.; pa ona vruća ljubav, kojom svakom prigodom primaju ljubimca svoga u Zagrebu, i kojom ga primiše otvorenjem akademije, u ovo politićkoga prevrata najnovije doba. Slava Strossmayeru! —é.

Belolaska.*)

Izvirna novelica.

Kdo ni še slišal pripovedovati o krasoti slovan-ske Prage? Kdo ni ćul o lepih ulicah, krasnih zidovjih, umetno sezidanih cerkvah, o velicijh šolah,

o raznih veselih i ućenih družitviah, ki našo slovansko Prago nad drugimi mesti povzdigujejo? Kdo ni še slišal o Vltavi, o prekrasnem pražkem mostu i o njegovej historiji? Komu ni znana sjajna Većeslavova krona, ktera se kod oko ćuva v krasnem, slovanskem mestu? Kdo ni še bral o domoljubnosti slavniijh Čehov, kteri se s Prago — svojim glavnim mestom — dićijo? Komu ni znana

*) Belolaska po naših besednjacijh „blondine“; hrvaška beseda „plavo-kosa“ mi se za ta izraz bolje dopada.

slavna prošlost naših bratov, pa tista stanovitna hlabrost, s katero se že davno borijo z sovražniki svojimi?

Da pa res, Praga je pravo slovansko mesto. Ni Slovana, kateri si je ni poželil viditi, ni ga, pravim, ktereга česke okolnosti nebi zanimala. S kako simpatijo gledamo brate Čeha, kako pozorno pazimo na njihovo delovanje! A da se oni ljubeznjivo i bratovsko svojim rojakom odzivljejo, imamo dokazov dovolj. Čeh je najjači steber avstrijskega Slovanstva.

V tako krasnih predelih nemanjka gotovo divnih krasotic. Saj so Slovanke sploh znane kod lepotic, ponosne postave i čistega, nepokvarenega srca. Ako si se kdaj sprehajal po krasnih pražkih ulicah i ogledoval mestne lepote, gotovo te je sladko šepetanje nježnih českich glasikov vznemirilo, da si večkrat tudi nehoté na mesto razgovora pogledal. Pa kaj si vidil? Visoko vedro čelo, bistro okó, belo-rudečkasta lica, goste lasi, — vidil si krasno žensko postavo, kakoršno zastoj po neslovanskih zemljah iščeš. Čehinje so, ako mi druge lepotic ne bodo zamerile, najlepše rožice v avstrijskem vrtu; one imajo vrh lepote pravo slovansko srce, one so domoljubne i po domače naobražene. Ni se v njihova srčica kar nič vgnjezdila ptuja kultura; Čehinji je le narodnost pred očmi. Ako je Čehinja bolj zauzeta za svoj mili dom, če svojo ljubezen za domovino bolj na javnih mestih prikazuje, tim več ima štovateljev.

Poznamo pa tudi dovolj vrlih Čehinj, ki s peresom prikazujejo svoje domoljubno čuvstvo. Kar je pri nas v tem obziru redko kod bela vrana, to je v Češki že skoraj nekaj navadnega. Saj ste menda brali krasno „Babico“ povest iz českich narodnega življenja? Napisala jo je nježna, izvrstna ročica Božena Němcová, s dušo i telesom prave Čehinje.

Dan danes more se narod českich ponašati z množino pravih domorodcev, ki očajajo človeške oči. Take sem si vzel za predmet moje pripovedi.

I.

Necega letnega dne je solnce ravno sè zadnjimi žarki zemljo poljubovalo. Krog i krog mesta P. čula so se klepetanja koles, štropot večih i manjih kladah, šum vode i krika delalcev — znak, da so tvornice ali fabrike bogato zastopane na tem mestu. Še le pozno v noč prestane ta naravna živahnost. Iz tvornic potuje silna množina možkih i ženskih, od težkega dela, ki komaj čaka, da jim Morfej očesa zatisne, ter jih v sladke sanje zaziblje. Razsvetljena okna pogasujejo; okolica pred malo časa svetla, postane črna kod temna noč.

Nič ne dé! Podajmo se proti tvornicam, saj pelje k njim ravna cesta i vsaj na 200 korakov vidimo svetilnico brleti. Po noči je narava zanimiveja!

Prav blizu neke ogromne tvornice opazimo malo i revno kočico. Kroz dosti malo okno vidimo, da ljudi tukaj še ne spijo, ker lučica še ni vgasnila. Okol stare mize sedé tri dekleta, pred njimi prazna zdela. Ravno

so povečerjale. Če malo poslušamo njih razgovor, znamo, kdo so. Nič drugega nečujemo, kod o tvorničkem delu: kolikokrat se je ktera prignila, kako je trudna, kaj bo jutri itd. Vse tri so delalke v imenovanej tvornici, kar jim po njihovem obrazu nebi rekli; ker vse so prave slovanske krasote z bistrim pogledom, rudečimi ustnicami, zdrave barve; le ena se razlikuje od svojih tovaršic z svojimi belkastimi lasmi. Ostale dve kinčajo lasi, črni kod žužek. Krasotica beloglavka imenuje se Ljubica, a one dve Milica i Barica.

„Si li donesla s tvornice „Narodne liste“, popraša Ljubica svoje tovaršice, „da čujemo, kaj novega?“

Brž poseže Milica v žep i privleče zamazano število imenovanega českich časopisa, ktereга po mizi razkrije. Vse tri marljive naše krasotice dolgo časa molčé gledajo v list. Barica se prva glasno nasmeje i pokaže svojim tovaršicam nekaj redkov na zadnji strani. Ljubki posmeh pokazal se je na krasnih ustnicah naših Čehinj. Nekaka tiha sramožljivost jih je obdala.

„Beri glasno“ velevala obé „saj smo same.“

Barica bere: „Neki še mlad, al dosti bogat trgovec, kteremu je nemila smrt prerano pokosila dobro ženko, a njega s dvema otrokama pustila v velikem mestu, želi najti tovaršico svojemu srcu, mater svojima otrokama. Ne išče bogatstva, ampak le osebo pošteno, delalno i odkritosrčno. Ponudbe z dotično fotografijo naj se oddajo na pražkej pošti s napisom A. K. Deklé z belkastimi lasmi ima prednost pred vsimi drugimi.“

Zadnje besede bile so z nekaj debelejšimi črkami natisnjene.

Ljubica zarodí, ker pri besedah „z belimi lasmi“ obe nekako posmehljivo pogledate na njo.

„To je ironija“ začne Barica i nevoljna časopis na stran vrže.

„Da, da, nekdo bi rad poštena dekleta za nós vodil“, nastavi sramožljiva Ljubica.

„Kaj še,“ zavrne Milica, „Ljubici sveti solnce sreče. Z svojimi lasmi moreš še srečna postati. Brž se vsedi, pa mu piši.“

„Tega pa nikdar, raje ostanem do smrti devica,“ odgovori možko Ljubica.

„Zakaj ne?“ vprašate obé.

„Ljubezni nikomur ponujala ne bom. Ako mi je sojeno, da kdaj moža dobim, prišel bo že sám po-me,“ zavrne Ljubica.

„Ali ta opazka o belkastih laséh nikakor mi ne more z glave“ nastavi Barica, ktera je hotela Ljubico še v večo zadrego pripraviti. „Zakaj mene ni mati narava obdarila s tacimi lasmi, gotovo — da bi mu precej pisala.“

„A ti mu piši, da imaš črne,“ reče šaljivo Ljubica, „v pomanjkanju belih dobra bo črna.“

„Kaj pa da“ zavrne nevoljno Barica, „jaz svojih črnih las ne dam za celi koš tacih, kakoršne imaš ti.“

„Ne kregajte se“ oglasi se Milica, „cela stvar so le limanice, na ktere bi neki prevejanec rad dekleta vjel, da se jim potem smeja. Za noben denar mu svoje podobe nebi poslala. Naj jo on meni pošlje!“

Na te besede dekleta potihnejo. Barica se na kolce nasloni i zamišljeno pred sebe gleda.

V svetilnici pomanjkuje olja. V sobi vse tamneje postaja. Lučica vgasne.

Mi pa hitro proč od tukaj, dokle še svetiljke po temnej cesti brlé!

II.

Tri dni pozneje povedem svoje čitatelje zopet pred imenovano tvornico v mestu P.

Pred njo je danes vse živahneje. Solnce je še visoko na nebu. Ljudi v prijaznej okolici vse polno. Kočija za kočijo drdra mimo krasnega zidovja.

Postojmo tudi mi malo na tem mestu.

Krasna kočija z dvema belcima stane le nekaj korakov od tvornice. Iz nje stopi lepo oblečen človek, najlepše dobe, po prsih vila se je zlata veriga, a na prstih blesketali so se dragoceni prsteni.

„Tukaj stoj“ zapove kočijašu, „dokler se vrnem.“

Tanko palico v zraku obračajoči, maha moško k tvornici. Alj ko do vrat pride, vstavi ga zaraščeni mož, ter mu reče: „Gospod, v času dela nesmete noter.“

„Tukaj vzemi,“ ponudi mu nekoliko papirjev, „pa me pelji v tvornico.“

„Ne smem, gospod. V tem času brez dovoljenja ravnatelja nobeden čez prag ne sme.“

„Kje pa je ravnatelj?“

Čuvaj ga k njemu odpelje.

Ali tudi pri temu ni naš gospod nič opravil. „V tvornico, kjer večina ženskih oseb dela, nobenemu ni dovoljeno,“ odgovori ravnatelj nepoznanemu gospodu, obrne se k svojim pisarijam, brez da bi gosta še kaj pogledal.

„Ali dopustite, gospod, da smem le eno osebo na par besed poklicati“, prosi ptujec nadalje.

„Ktero osebo?“

Pri teh besedah bilo je ptujcu nekako težko. Ni vedil odgovora najti. „Pozabil sem ime“ odgovori, „ampak po obrazu bi je že poznal.“

„Nikakor ne“ zavrne jezno ravnatelj „vse delalke v tej tvornici so pod ojstrim nadziranjem. Plačilo se daje po urah. Ako želite kaj govoriti, počakajte, sedem ur bo kmalu, takrat se ženske iz tvornice odpravijo.“

Zadovoljen s tem napotkom, poslovi se ptuji gospod od nevljudnega ravnatelja.

Zamišljeno hodi okolj tvornice. Kočijašu zapové, da s konji v senco stopi, on se pa poda v bližnji drvo-red, da ondi rečenega časa dočaka.

Z zadnjim udarcem sedme ure spremeni se delo po taktu v največi nered. Vse beži iz tvornice. Ptujec stoji malo dalje pod necim drevesom i pazljivo gleda vsako žensko, idočo mimo njega.

Viditi mu je na obrazu nekako bojazljivost, da ne bode dosegel svoje namere. Čedalje manj oseb prihaja. Med njimi skor zadnje pridejo tudi naše krasotice Ljubica, Milica i Barica.

Ptujec njih zagledavši, odkašljeje i nemiren postaja. Dekleta, pobesijo oči i podvostručijo korake, hoteči mimo ptujca oditi, brez da jih pogleda.

„Prosim“ nagovori jih ptujec, ko do njega pridejo. Bojazljivo i sramožljivo krasotice le naprej.

„Prosim,“ ponavlja gospod, „prosim le na eno besedo.“

Dekleta se vstavijo.

„Imam li čast govoriti z gospodično Ljubico?“

„Jaz sem — izvolite —“ oglasi se Ljubica.

Ptujec v nepriliki ni vedil, kaj bi rekel. Pričujočnost unih dveh gospodičen, bila mu je nepovoljna. „Želim, zala gospodična, z Vami na samem govoriti,“ reče za nekoliko časa.

„Če sve neprilичne, greve naprej,“ poreče Barica, namigne Milici i obé hitro korate proti svojemu stanu.

„Vsaki trenutek bila mi je dolgočasna ura, ko sem vas krasni angeljček čakal. Ali dobro, hvala Bogu, da sem vas dočakal. Zdaj mi je pa vsaka ura le mali trenutek,“ začne ptujec razgovor.

„O prosim“ poprime Ljubica besedo, „nisem vajena tacih komplimentov. Jaz sem sirota delalka, pa vas, gospod, prvikrat tukaj vidim. Zato vas prosim, da ne hate govoriti o tacih stvaréh.“

„Nič zato, da me prvikrat vidite. Hočeva se spoznati pa si za vselej ljubezen obljubiti. Saj vas jaz tudi prvikrat vidim.“

Ljubica zarodi, da še nikdar tako. Ni znala odgovoriti. Molčé gleda pred se v zemljo. „Vi se, gospod, zelò motite, jaz sem poštena —“

„Prosim“ pretrga Ljubici ptujec besedo, „ravno zavolj vašega poštenja, marljivosti i krasote —“

„Nikarte dalje, jaz vam o tem ne bom odgovarjala,“ pretrga tudi Ljubica njemu govor.

„Ali vi ste mi pisala,“ nastavi ptujec nekako v zadregi.

„Jaz?“ vpraša začudena Ljubica.

„Vi, da; pa tudi svojo podobo poslala.“

„Zelò se motite, moj gospod. Mojega pisma, pa tudi podobe nima še nobena moška oseba,“ odgovori ponosno Ljubica.

Na te besede seže ptujec v žep, privleče pismo i podobo, ter Ljubici ponudi, rekoč: „Pogledajte!“

Ljubica vzame le podobo, vsa zmešana ne ve, kaj bi rekla?

„Kako pride moja podoba v Vaše roke?“ vpraša z sramožljivim glasom.

„Tedaj je to golfigija?“ vpraša glasneje ptujec. „Tedaj vi tega lista niste pisala?“

„Kteri list?“

Ptujec se vstavi i bere:

Ljubeznjivi gospod!

Sinoč pregledujem „Narodne lyste“ i opazim Vašo ženitbeno ponudo. Berem tudi opazko, s katero posebno želite belolasko. Hvala Bogu, mati narava me je ravno po Vašej volji vstvarila. Mlada i lepa sem, ali sem revna. Tukaj vam pošljem svojo podobo. Ako me želite viditi, pridite katerikoli delalni dan v tvornico N., pa zahtevajte, da ven pridem. Tega trenutka pričakujem težko! Torej le kmalu. Z dušo i telesom

Vaša

Ljubica.“

„Torej tega lista niste vi pisala?“ vpraša še enkrat ptujci gospod.

Ljubica od sramožljivosti ne more odgovoriti. Začne gorko jokati, pa še le za nekaj časa reče: „Zdaj vidim, kako je z siroto! Očeta ni matere nimam, z mano se pa drugi norčujejo.“

„Govorite resnobno, kaj mar mene mislite?“ zapita ptujec.

„Ne gospod, vam čast! To sramoto ste mi moje tovaršice naredile. Prosim vas, da se o tem prepričate, stopite z mano v naš stan.“

Stopivši ptujec z Ljubico v sobo, kateri že skoraj ni vedil, da li spi alj čuje, opazi povsod največjo čistočo. Barica strašno nemirna postaja. Milica skoči, da ptujemu gospodu sesti ponudi.

„Prosim“ obrne se Ljubica k gospodu „list i podobo.“ Ptujec jej dá.

„Torej tako je vaše prijateljstvo“ začne Ljubica z močnim ali jokajočim glasom, obrne se proti svojima tovaršicama, ter vrže list i podobo Barici v naročje, „to je tedaj zahvala na mojo odkritosrčnost. Vé ste me tako osramotile, da odslej z vami stanovati ne morem.“

Pri zadnjih besedah skoči Barica, prime Ljubico za roko, milo zajoka i reče: „Odpusti mi, draga Ljubica, jaz sama sem to naredila. Nisem mislila, da je ženitbena ponuda resnobna. Odpusti mi, odpusti!“

Ptujec se vstavi med obé, prime Barico za roko, veleč jej: „Hvala vam! Otroci moji bodo vas blagoslivljali. Vi ste vzrok, da dobim marljivo ženko, dobro mater svojim otročičem, ki je po svojih belkastih laséh kakor izrezana pokojna. Zato sem rekel, da belolaska ima prednost pred vsimi drugimi. Hvala vam torej, da ste me vsaj seznanili s krasno Ljubico!“

Zdaj se obrne k Ljubici z sladkimi besedami:

„Krasno vstvarjenje! Le vi me morete osrečiti! Rekli ste, da nimate očeta ni matere, — torej le od vas moja sreča zavisi. Tukaj imamo dve priče, recite mi iskreno: hočete mi pred oltarjem obljubiti večno ljubezen?“

Ljubica mu sramožljivo belo ročico poda i s tihim glasom reče: „Ako je odkritosrčna vaša želja, — hočem.“

Ptujec vzame iz svoje roke dragoceni prsten, pa ga na Ljubičin prst natakne, rekoč: Ta prsten naj bo znak moje resnobnosti. V par dnéh se zopet vidimo.

Naglo kroz duri odide, skoči v kočijo, ter kô blisk proti mestu odrdra.

* * *

Za nekaj dni drdrajo krasne kočije po mestu P. Bila je poroka bogatega trgovca A. K. s pošteno deklico — Ljubico.

Tudi Milica i Barica sedite v enej kočiji, bolj klavne kod vesele. Za svoj rojstni dan dobi Barica od bogate Ljubice krasen vrč z sledečim napisom:

„Odkritosrčnost je najlepša cvetica v vrtu človečjih kreposti.“

Ljudevit Tomšič.

Dr. Janez Bleiweis.

(S podobo.)

Težko bi našel narod, kteremu bi kdo tako omilil, kakor narodu slovenskemu dr. Janez Bleiweis. Predstavimo si človeka — po vanjskej podobi i po notarnjem čuvstvu pravega Slovenca, predstavimo si moški i stanoviten značaj, ki je v najvišarnejših časih stal čvrsto kô skala, predstavimo si matico, okolj ktere frčijo marljive i delalne pčelice, ki jo tudi v nevarne kraje sledé, predstavimo si najmarljivejšega delalca na književnem polju, modrega i darovitega politikara, izvrstnega patriota, vladnega i prijaznega človeka, pa, če vsa ta svojstva v enej osebi združiti skusimo, dobimo živo podobo dra. Janeza Bleiweisa. Dà, podobo tistega rodoljuba, kateri je narod slovenski predramil iz duševnega spanja, kateri je narod slovenski krnil na tisto pot, po ktereji še dandanes hodi i ktero vsaki pravi domorodec kod najčvrstjo i najboljo priznava.

Janez Bleiweis je prirasel v srca slovenska. Ni ga človeka, kteremu njegovo domače lice vsaj enkrat ni prišlo v podobi pred oči; ni ga, kateri tisočkrat ni slišal pripovedovati o izvrstnih njegovih duševnih sposobnostih! Ni se čuditi, da pravi Slovenec pozna Bleiweisa pod imenom „očeta“, i da pod imenom „Janezom“ le on v mislih Slovenca plava. „Bil sem v Ljubljani, i govoril sem z očetom,“ „vidil sem Janeza“ — to so besede, ktere moreš v najskrivnejši vasi slovenske slišati. Z eno besedo: dr. Bleiweis je duša slovenske dežele.

Mi ne stavljamo tukaj životopisa našega slavnega možaka zato, da ga morebiti Slovenci iz podobe poznati naučé, ali da morebiti nekaj iz njegovega življenja izvedo; — s to namero nosili bi vodo v Savo! Nam je on kod prvi slovenski rodoljub pred očmi, pa ker smo namenili v „slavjanski jug“ tudi slovenske plode vrstevati, naj ž njim začnemo! Njegova blagoslovljena roka naj bode nam slovenskim

pisateljem vodilo, a delu naj našemu Vsegamogočni vsaj nekaj tistega blagoslova pošlje, ktere ga Bleiweisovej roci v obilnej meri iz nebeških visin podelil.

19. novembra 1808. leta zagledal je Janez beli svet v mestu Kranju na Gorenskem. Njegov oče bil je ondi trgovec, ter še le lani v Ljubljani vmrl. Šolske nauke dovršil je Janez na dunajskem vseučilišču, a leta 1832. postane „doktor medicine,“ i tam ostane vse do leta 1841.

kod pomočnik v živino-zdravniškem zavodu. V tem času napiše nemško delo „o lečenji konjskih bolezni,“ ki je tako izvrstno, da je dozdej že 5. izdanje doživelo.

Ravno tega leta pride Janez v Ljubljano — v domovino svojo. Znan že takrat zarad svojih izvrstnih sposobnostih, dobi profesorsko službo živino-zdravništva i sodbene medicine v kirurgičnem zavodu ljubljanskem. Pozneje pusti kirurgičke študije i z naslovom „c. kr. profesora“ obav-

Dr. Janez Bleiweis.

Izvirni dravec po litografirani podobi. — Risal F. Krichuber. — Izrezal Fr. Bartel.

lja od leta 1850. sve do dandanašnjega časa težko službo deželnega živino-zdravnika.

Njegovo blagoslovljeno delovanje za narod začelo se je leta 1843., ko je namreč tajniško službo pri c. kr. kranjskem gospodarskem društvu prevzel, ktero še dandanes nosi. V tej službi pokazal se je Bleiweis kakor v vsakem obziru tako izvrsten i delalen, da ga je nadvojvoda Janez pismeno

pohvalil. Skoro vsa gospodarska bližnja društva izvolila so ga častnega člana, tako n. p. gospodarsko društvo u Beču, Pragu, Brnu, Gradcu, Celovcu, Gorici, Zagrebu, Črnovici itd.

Ljubljansko gospodarsko društvo namerjalo je že poprej, da vstanovi kak poučen list za kmete, no ta namera se nikakor ni mogla djansko izpeljati — kakor da je Božja vsegavednost čakala Janezovega uma! Rodoljubna skrb nad-

vojvode Janeza preskrbela je Slovencem tak list. I brž, kakor dovoljenje pride, izroči se vredništvo tacega časopisa dr. Janezu Bleiweisu. A naš Janez, spomnivši se imena Vodnikovega časopisa, nazove ta list „Novice“. Tedaj so današnje „Novice“ le nadaljevanje Vodnikovih, kar je Vodnik le začel, to Bleiweis tako izvrstno nadaljuje.

Delovanje „Novic“ Slovencem tukaj opisivati, bilo bi res nepotrebno. Vsaki, kateri le brati zna, ve, da so „Novice“ kot najizvrstnji učitelj vodile slovenski narod po pravej stezi do današnje omike. Kakošna razlika med 1. brojem (ki je 5. julija 1843. beli dan zagledal), in pa med najnovejimi številkami današnjih „Novic“! Prvi je podoben učitelju, ki stoji med čisto nevednimi otroci, a drugi, učitelju, kateri naobrazivši i pripravivši se za vse najpotrebnejše predmete praktičnega življenja, podučuje zrel narod. Če pomislimo, na kakej je stopnji bil tačas jezik slovenski, kako je malo prilike Bleiweis u svoje mladosti imel, da si ga prisvoji, — pa izredno okretnost Janezovo v vredovanju i sjajni uspeh delavnosti njegove, moramo poč biti prepričani o blagoslovu božjem, s katerim se je narod slovenski popel do današnje omike.

„Novice“ so donášale sestavke iz vsih predmetov, ki so narodu koristni; zato se ni čuditi, da so že v početku svojega življenja tako omilile Slovencem, da ni bilo premožnejše kočje slovenske, v kateri nebi „Novic“ opazil. Kar niso „Novice“ sbog svojega tesnega prostora mogle donesti, to so izvrstno pisani prilogi, ki so se z „Novicami“ razprostirali po narodu slovenskem. Tako so dobili Slovenci kmetijsko kemijo, vinorejo, občno povestnico i več drugih za narod na prvej omikalnej stopnji prav primernih knjižic. Čeravno so take priloge večidel drugi slovenski možaki pisali (kakor Vrtovec, Verne, Hicinger itd.), vendar tudi v tem obziru Janezu prva zasluga!

Tudi v slovničnem obziru slov. jezika, vedil je Bleiweis tako modro krniti svoj narod, da so Slovenci kakor nevedoč, najnoveje oblike, brez zapreke sprejeli, pa se ves poznejši čas po njegovej pisavi ravnali. Že 1844. leta oglašil je Bleiweis v „Novicah“ znani Gajev pravopis, kteremu Slovenci „Gajčica“ pravijo, rekavši, da vsacemu prosto stoji pisati s prejšnjim ali pa z Gajevim prapovisom, da on za oba v „Novicah“ prostora ima. I res vidimo v tistem času sestavke z dvema pravopisima, no Gajev je kmalu večino slovenskih pisateljev na svojo stran pridobil. I kako ne, saj je Janez ž njim prvi začel pisati!! Leta 1846. ni bilo več v „Novicah“ starega pravopisa. Ravno tako hrabro se je Bleiweis odvažil za končnice ega, emu, om, pa tudi za najnovijo pravopisno obliko, po kateri se izpušča e pred r.

Vrh vsega tega, pisal i izdaval je Bleiweis tudi druge izvrstne knjige, vse po domače napisane, ki so narodu slovenskemu od neizmerne koristi. Od leta 1844. vreduje še dandanes „pratiko“ ali kalender za kmete, kateri moreš viditi na vsacej polici tudi revnega kmeta. V kratkih sestavcih prinaša „pratika“ gospodarstvene, obrtne, domače, pa tudi političke stvari, ter se vsacega leta v 40.000 iztisih natis-

kuje. Iz Bleiweisovega peresa izišle so še sledeče knjige: Bukve za kmeta l. 1845., nauk svilode in murbe rediti l. 1847., nauk podkovstva l. 1850., nauk pri porodih domače živine l. 1851., zgodovina c. k. gospodarskega društva l. 1854., statistični popis kmetijstva na Kranjskem l. 1854., živinoreja za gospodarje naše l. 1855., nauk ogledovanja klavne živine l. 1857., slovenski jezik pa „špraha“ kranjska l. 1862., koledarček slovenski od leta 1852—1856., (ki je pokojnemu ljubljanskemu škofu Antonu Alojziju Wolfa dal povoda, da je položil denarne stroške za izdavanje nemško-slovenskega besednjaka), županova Micka l. 1864., i več manjih slovenskih iger, ki jih je Janez na svoje troške v beli svet odpravil.

Ta Bleiweisova marljivost razglasila se je tudi po drugih zemljah, preko mej našega cesarstva. Ne le, da so ga razna učena daljna društva za svojega počastnega, pa tudi dopisojočega člana imenovali, ampak tudi ruski car ga je l. 1862. z odlikovanjem VI. reda počastil. Da je bilo pri tej priliki grdih gavranov, bezsramnih dopisunov, ki so marsikaj brbljali po stranskih časopisih, zavolj česa da je Bleiweisa ruski cesar odlikoval, ni mi treba obširno pripovedovati. Ali značaj Bleiweisov ostal je čist ko biser, na žalost vsem sovražnikom Slovanstva.

Kako je pa tudi narod slovenski vedil čislati njegovo delovanje, imamo dovelj primerov. Njegove „Novice“ so tako razprostranjene v narodu slovenskem, da jih bode težko kdaj kateri drugi list prekosil, bukve iz Bleiweisovega peresa pograbil je narod slovenski, a vse čitalnice slovenske štujejo njega kod začastnega uda.

12. januara 1862. prišlo je v stan dr. Janeza Bleiweisa, 12 južnih Štajercev, med kterimi kod vodja znani slovenski učenjak Davorin Trstenjak, župnik v sv. Jurju. Donesli so mu srebrn, krasno izdelan vrč z sledečim napisom: „Dr. Janezu Bleiweisu v priznanje zaslug za slovenski narod hvaležni štajerski Slovenci leta 1861.“ Drugo tako čast doživil je Bleiweis 5. julija 1863. — v slavo dvajsetletnega vredovanja „Novic“. Pri tej priliki došla je mnogobrojna deputacija vrlih kranjskih Slovencev, ter mu predala sreberno tintarnico i zlato pero z napisom: „V spomin dvajsetletnega vredovanja Novic Slovenci na Kranjskem dr. Janezu Bleiweisu 5. julija 1863.“ Navlašč za to svetčanost, prišel je dr. L. Toman ravno iz Beča v Ljubljano, pa mu s krasnim govorom izročil poklon hvaležnih Slovencev.

Ozreti se nam je samo še na političko delovanje dr. Janeza Bleiweisa. Tudi v tem obziru moramo v kratko reči: Stalen i značajan, kod malo kdo v Avstriji. Njegov program je: Močno, neodvisno cesarstvo-avstrijansko, svobodno organizirano po zlatnej ravnopravnosti. Znana je petitia podpisana od 200.000 Slovencev, v kateri so državnega ministra prosili, da bi tudi slovenski narod z drugimi vžival ravnopravnost. Potekla je iz njegovega uma. Kod predsednik slovenskega literarno-političnega društva l. 1848. mnogo je storil na korist narodu svojemu. Od tega leta je narodni zastopnik na deželnem zboru v Ljubljani a pozneje

ud deželnega odbora, i mestni odbornik. Odlikuje se pri vsacej prilici z svojo učeno, ali prav domačo besedo. Vsi njegovi govori sučejo se največ okolj ravnopravnosti, pa zahtevajo, da se jezik slovenski uvede v šole i uradnije. Da je slovenski jezik vsaj nekaj mesta dobil v šolah i uradnijah, imamo se posebno dr. Janezu Bleiweisu zahvaliti.

Zato ponavljamo, kar smo v početku rekli: dr. Janez Bleiweis je duša slovenskega naroda.

Naj ga tedaj Bog še dolgo dolgo let poživi na korist i čast narodu slovenskemu, a trudu njegovemu naj tudi za naprej svojega blagoslova nevzkrati!

L. Viniški.

Trojednica.

Melodram za krasnoslovlje uz pjevanje i glasbu.*)

(Gjuro Klarić.)

Lica: Majka domovina. (Trojednica.)

Trojedini sinci. (Hrvat, Slavonac i Dalmatinac.)

(Pozorište predstavlja trg Jelačića bana u Zagrebu, ili prosto polje.)

Prizor prvi.

Majka domovina (tužno i ganuto)

Risao Drag. Svoboda.
Rezao Franjo Bartel.

Tužna majka koja mliekom
Što ga daje njena grud —
Djecu goji, i još viekom
Svoj ulaže za nju trud —
Ak joj djeca — žalost koja —
Neizkažu dužan har,
I sried danka i pokoja
Svoj djetinski do nje mar!

Do tri sinka jedne krvi,
Po kim ime ima dom,
Od vremena imam prvi
I zovem je djecom svom,
A srce mi tuga para,
Što medj njima sloge ni —
Već s nesloge i nemara
Napredak im posve spi.

Prvi sinak Hrvat mi je,
Tad Slavonac, Dalmatin,
I svak' po se mio mi je
Kô rodjeni pravi sin.
O da jednom vidjet mogu
Da se ljube, slože svi —
Tad bi rekla dragom bogu:
Bože mili hvala ti!

(Čuje se pjevati u sboru poznata pjesma „Ljepa naša domovino“)
(Dalje porugljivo.)

Ljepa pjesma, ak iskrena
Baš iz srca ona vri —
Al su — znamem raztužena —
Nesložna mi sinka tri.
Nije dosta sa jezika
U vjetarce šiljat poj,
U svoj rádnji — to je dika —
Treba držat složan goj.

Na jeziku čvora nije
I gibašan on je dost,
Kosti neima, a umije
I u grobu lamat kost.
Zato, što jezici sbore,
Najviše je himben glas —
Sinci majci ak nedvore
Činom samo ma za vlas!

(Čuje se pjevati u sboru poznata pjesma „Trojedinci braćo mila.“)

*) Sastavitelj ovoga stihotvora pobrinuo se za sastavak glasbe u pratnju krasnoslovlja, pa ako bi se igdje željelo ukazati ovaj prizor u podpunoj celosti, neka se izvoli za glasbu obratiti na ured. „Slav. juga.“

Krasno sbilja, dalje samo —
Ja nastavljam k tome sluh —
A kad sinke zovnem amo
Da li vidim tko je gluh?

(Čuje se pjevati u sboru poznata pjesma „Složno
složno braćo mila.“)

Dobro dakle, sad je hora,
Izkusit vas majka mora!

(Čuje se pjevati „Puna sreća pune čaše.“)

Tko li ljubi majku svoju
I zna vince za nju pit,
Treba da svedj — i u boju
Znade vjeran junak bit!

(Kratak odmor.)

(Pozorište učini tminu.)

Majka domovina (zabrinuto)

Gusta magla obasū me,
Neprijazan mi je zrak —
Kô da sunce nesja u me,
To l' me tišti gusti mrak.
Tudjin hoće da me guši,
Da mi otme blago, čast,
I da staru slavu srusi
Sileć me u ponor past.

(Čuje se nemir, štopot i buka.)

(Za malom stankom dalje.)

Tužni sinci gdje li ste mi,
Što spavate u zaniemi,
Čujete li majčin glas?
Djeco moja, bog bud s vami,
Neka san vas neomami
Kada majka zove vas!

(Čuje se sve to veća buka.)

(Dalje odvažno.)

Jao! što je? kâ navala?
Je l' de tako? nije šala?
Odasvud mi prieti boj!
Ej trojedni sinci moji!
Da l' još igdje živi koji?
U pomoć mi, gdje je koj!

Prizor drugi.

(Hrvat dojurio naglo skoro bez sapa.)

Majka i Hrvat.

Hrvat.

Što je tebi majko moja mila?
Ta što si se tako uplašila?

Majka.

Jao, djete moje!

Hrvat (naglo)

Kaži, što je?

Majka.

Zar nevidiš, kako sam ti potamnijela?

Hrvat.

I suzna ti, majko! lica tvoja biela!

Majka.

Isto nebo kan' da mi se grozi —
Bože, bože, ti mi sad pomoz!

Hrvat.

Koje zlo ti, majko, prieti?

Majka.

Dušman, sinko, dušman kleti!
A ja sinke zovem svoje,
Da mi štite, što je moje —
Pa gdje su mi djeca moja,
Gdje su ina braća tvoja?
Zar ti, jedin, oj Hrvatu,
Da mi slobod' spasiš zlatu?

Hrvat.

Dok u meni kap je krvi,
Obrani ti viek sam prvi!
Al čuj, majko, ljubezljiva,
Strpljen vazda spašen biva.
Strp' se malo — da ti mogu
Inu braću zvati u slogu,
Pa nek složno pleme troje
Čuva krasno blago tvoje!

Majka.

Podji sinko, nepočasi,
Jer pogiboh od užasi!
Zevi, ako znadeš boga,
Slavonca mi sinka moga,
I zovi mi trećeg sina
Moga milog Dalmatina —
Reci liepo obojici:
Da priteku ka majčici,
Koja silnih od navala
Skoro da je u grob pala!

Hrvat.

Odmah, majko, sve trojice
Pred sjajno ti eto lice!

Majka.

Samo žurno, čvrsto, složno!

Hrvat.

Jerbo slogom sve je možno!

Oba.

„Slogom rastu male stvari,
A nesloga sve pokvari.“
Tako kaže poslovića
I pjesnika tanka žica. —
Zato: bog i sloga s nami,
Sve će past što je prot' nami!

(Hrvat ode.)

Prizor treći.

Majka domovina (sama)

Slogo, slogo, liepa li si,
A nesloga ružna li si!
Gdje je tebe, slogo mila,
Tu narodna živi sila —
A neslogo! gdje godj ti si
O propasti sve tu visi!
S toga, da bog samo dade:
Da brat brata upoznade,
Pa da jedan drugog štuje,
Da se bratski sve rukuje,
A o majci, kâ ih rodi,
Da se štiti u nesgodi —
Jer će ona, brižna dosti,
Svojim krilom krit im kosti.
Tko neljubi majke svoje,
Nije vriedan da je — što je,
A tko zemlju, trunut gdje će,
Blagosivat, stovat neće —

Taj nek smrću neumire,

Već ga neman nek proždire!

(Majka domovina stoji duboko zamišljena.)

Hrvat.

(Govori vani kao da nagovara braću u slogu,
riječ se razumiju točno i jasno.)

Braćo moja po majci i otcu,
Majci zemlji, otcu tvorioću!
Braćo moja slavskom po porodu,
I po krvi braćo i po rodu!
Čujte žalost majke raztužene,
Majke naše mile i rodjene,
Gdje tuguje u sto jaukova —
Ostavljena svojih od sinova.

Majka.

(Kao da utiče u rječ.)

Sinko dragi, baš mi pravo sboriš,
Oj, da braći vid češ da otvoriš:
Dužnost napram majci da uvide,
Pa ljubiti ju da ti se nestide.

Hrvat.

(Vani, dalje.)

Tužna majka odgoji nas slavno,
Kô nijedna svoju djecu ravno;
Njeno ime nami na čast služi
I vječnog nas hara pram njoj duži;
Jer kô sinci druge majke koje
Neb' imali dične slave svoje,
Nit bi u brk svijetu mogli reći:
Od naroda da smo svih najveći!

Majka.

(Na tihano.)

Pravo! znade da je majka Slava
Svih Slavena jedna majka prava!

Hrvat.

(Vani završi.)

Mnogi jadi majku nam pritišću,
Kao da nam i skončat ju išću,
Pa joj dušu uprav do dna boli,
Kad nemože, jadna, da odoli,
I u djece pomoć kad doziva,
A ni blizu da joj stvora živa.
Kao sbilja tudja majka da je,
Toli malo rod joj za nju haje,
Ili tudju kan' da čeljad hrani,
Tol' ju riedko ljubi tko i brani.
Ma tudjinu baš da kruh svoj pruža,
Izmedj sto bi našla kôga muža,
Koj u pomoć rado bi joj tekô,
Te joj pravo nebi zanijekô.
A mi eto, kojim sve dariva,
Da nam svega u obilju biva —
Mi neimamo pored svega dara
Do nje skoro ni mrvice mara.
Složno dakle skupimo se sade,
Da majčici tiešimo si jade
Grleć, ljubeć, štovajuć ju skrozi.
U to ime bože nam pomoz!

(Čuje se vani tri puta „živio!“)

Majka.

(Kao da dolazi k sebi.)

Bog pomoz svakom dobrom činu,
Složni bože djecu trojedinu!

Umiri se srce moje,
Pa se dobroj nadi daj:

Da će sloga djece tvoje
Izliečit ti gorki vaj.

Nek nada-mnom zlobu vrši
Cielog svijeta crni jal,
Sve će jednoć da se skrši,
Kô o hridi morski val.

(Za malom stankom.)

Djeco moja! vaša sloga
Nesmje da je pusta rieč,
Jer bi mogla ja, za boga,
Takvom slogom u grob leć.
Ak ste složni, tada amo
K majci cilj vam puta bud',
Jednom sladko da vas samo
Na majčinu stisnem grud!

Oko majke, djeco, ajte,
Da ste majci svojoj štit;
A majka će, to mi znajte,
Vašim vječnim štitom bit!

Prizor četvrti.

(Hrvat i Slavonac udju kao na obranu pripralni.)

Majka domovina, Hrvat i Slavonac.

Hrvat.

Evo, majko, sinova ti tvojih,
Klanjajući se tvojoj sjajnoj glavi,
Jer u grudi svaki od nas svojih
Tebe ljubi i srcem te slavi!

Majka.

Sinci moji, dobro ste mi došli,
U dobri čas do mene ste pošli!
Mila moja sretna vi ste djeca,
Meni pako tugom srce jeca. —

Slavonac.

Što za boga, o majčice mila!
O ljubavi zar li našoj dvojiš?
Ta zašto si viekom naša bila,
Pa našto se našom majkom brojiš?
Milu majku, rodjenu si svoju,
Preko svega vazda ljubiti treba,
Jer inače nikada po svoju
Nije žića — rād prokletstva s neba.
Ista vjera svemožnoga boga,
Kôga mudrost čitav svijet zapanji,
Uči ljubiti roditelja svoga,
Ma na svijetu da je baš najmanji.
Najbolji je primjer u sirote,
Štono gladna na zemljici živi,
Da ju uzmeš u krug sve ljepote,
Nada kom se divnim čudom divi,
Ona ipak majku od poroda
Vole većma neg' kraljicu sjajnu,
Jer krv sbilja nije nikad voda —
Što već ljudi ne drže za tajnu.
Tko li dakle majku toli slavnu,
Majku krasnu, da je ljepše nije,
Neb' ljubio tihom i na javnu —
Ako pūka kukavica nije?
Tko bi mogō nevjeran ti biti,
Da ga s neba žarki grom opali?
Nitko! Mi č'mo viekom tvoji biti,
Dok smrt sve nas u grobove svali!

Majka.

O ljubavi vašoj ja nedvojim,
Sinci moji, moga srca čeda!
I do vas ja vruću ljubav gojim,
Ugasiti koja mi se neda.
Al trećemu rodjenomu sinu,
Kôga ljubim, kao i vas isto —
Njem' zamjeram, njemu — Dalmatinu,
Jer na mene zaboravi čisto.

Hrvat.

Sladka majko! nezamjeraj ništa,
I u njeg je ljubavi do tebe,
Ali posried svojega ognjišta
Kan' da i sam zaboravlja sebe.
Tudjinstvo mu napunilo kute,
Tudja rieč mu svud progoni tvoju —
I tudj' duh mu uvijek kviri pute,
Kad pomisli na te — majka svoju.
O da znadeš kol' bi rad ti s duše
I Dalmatin u naručaj stigō,
Al dušmani namjere mu ruše,
Nebi l' s tobom nada nje se digō.
A kad jednom pukne rujna zora,
Kada našoj slozi bude hora,
Tada driemat ni Dalmatin neće,
Već će radit oko tvoje sreće.

Majka.

Ozbiljno je uprav sada vrijeme,
Nezna s' što će danas sutra banut,
Danas liepo — sutra je nevrieme,
Sad je tama — pa će sunce svanut.
A ja dotle spokojit se neću,
Dokle godj vas nesjedinim troje.
U jedinstvu vašem vidim sreću
I obstanak stare slave svoje.
Izkušana dost' sam puta bila,
Nesgoda sam dosta probavila,
A vjerujte da me dost' još čeka,
Što ću snosit za mogega vieka. —
Zato treba da ste svedj uza me,
Al ne vas dva — već sva tri za jedno,
Da kad ma tko gdje navali na me —
Štitite me dostojno i vrijedno!
Ako l' vas dva svedj budete sámi,
A brat treći da vam se otudji,
Tad je konac meni — skupa s vami
Pa svi skupa biti ćemo tudji.
Jošte jednom, sinci, da vam kažem:
Bit će bure, kâ će korjen lamat,
Ali dok ja isto sile smažem,
Moga stabla neće lje polamat!
Samo ajte, tec'ite žurno oba
I u slogu zov'te Dalmatina,
Nek se sdruži dokle je još doba —
Jer to majka želi od svog sina. —

Hrvat i Slavonac.

Dobro majko, mora da je tako,
I nikako od sad već inako.
Sve bo sile mi ćemo napreći,
Da k nam dodje mili brat naš treći,
Pa da bog zna što na putu stoji,
Svi za kratko biti ćemo tvoji!

(Odu.)

Prizor peti.

Majka domovina (sáma)

Da bog dao, te ste svoji,
Jer to tako mora bit;
Otudjeni sinci moji
Nemožete sretno žit.
Ja ću trpjet ma što došlo,
Al dok, djeco, trpim ja —
Zlo je i vam svima pošlo,
Sreća bo ni vam nesja.

Slavonac.

(Govori vani da se razumije dobro i razgovjetno.)

Braćo moja! nije druge,
Dalmatinac mora k nami,
Jer bez njega dost' je tuge
Majci našoj, a i nami.
Sitna knjiga nek se piše
Dalmaciji kršovitaj:
Da sve — kud godj naš duh diše
Hiti k braći ponositaj!
Da kô srodna prava braća
U budućnost oči damo,
Pa neplašć se ni mača,
Da svedj svoje opravdamo.
Dok je boga, dok je ljudi,
Ak je pravde nepristrane —
Ak se pravo pravom sudi —
Što je naše nepropame!

(Čuje se tri puta „živio!“ Za kratkim časom čuje se buka.)

Majka.

(Uznemirena.)

Šta je — šta je to, za boga!
Vika — krika, inat svadja!
Oj neslogo, svedj od zloga —
Zlim li ona plodom radja!

(Čuje se sve po veća buka.)

Čitav svijet se eto diže —
A na koga? eda l' na me?
Sve mi gorje od zla stiže . . .
Ta zar pravde neima za me?
Ja da trpim — a rād česa?
Je li sudba tako prieka —
Čujte — čujte oj nebesa —
Dosudi mi to do vieka?

(Vani pukne puška; čuje se vika.)

Vaj me! eto kobnog časa,
Koj propašću meni prieti —
A od mojili da bi glasa,
Pa da vide da ću mrieti.

(Ohrabreno.)

Trojednice! drž' se čvrsta,
Ak si baš i goloruka —
U imenu Isukrsta
Neplaši se nik'vih muka!

(Uzme u lijevú ruku grb, a u desnu trobojnu zastavu, koje oboje urešuje dno pozorišta.)

Amo grb moj i zastavu,
Da me čitav svijet upozna;
Pr'e nek dira majku Slavu,
Da od straha pada grozna!

(Vika se utaloži. Hrvat, Slavonac i Dalmatin stupe na pozorište, a za njima koliko više naroda, pjevača; ostali pjevači stoje za zastori da mogu s ovimi složiti glas. Tmina se izgubi, pozorište postaje svjetlo.)

Prizor šesti.

*Majka domovina, Hrvat, Slavonac i
Dalmatinac.*

Hrvat.

(Veselo.)

I pravo je, majko naša mila,
Da si lepo sebe okitila!
Danas ti je dan velikog slavlja,
Koj nam vječni spomenik postavlja.
Eto tebi Dalmatina smjela,
Kog si često bila poželjela.
Eto sviuh sad nas tebi troje,
Da smo slave dionici tvoje —
I do vieka, draga majko, veće
Razdružiti nas ništa više neće!

Majka.

(Dostojanstveno.)

Radost vela obuzima mene,
Na sve spremna — eto što doživih:
Da mi žalost u radost se krene,
Okruženoj od sokola sivih.

(Napram Dalmatinu.)

A gdje si mi, sinko moje krvi,
Koj si nekad bio meni prvi?
Gdje si spav'o u nehajstvu sine,
Kô da sanak snivaš posred tmine?
Tol' sam puta poželjela bila,
Da bi tebe obljubila mila,
Al ti, kao da nemariš za me,
Toli ljuto zaboravi na me!

Dalmatinac.

Majko moja! nesudi me krivo,

Ni ljubavi svoje mi nekrati;
Svoj grieh i ja sám osjećam živo —
A bog onim, koj su uzrok, plati!
U prostorju tvoga sladkog krila
Tuđja čeljad sjedište uzela,
Pa ti sinke skoro otudjila
I jezik ti skoro pozamela.
Ali dok još stari bogo vlada,
Što je tvoje — tvoje i ostaje;
Neka kukolj u šenicu pada,
Zdravo zrno zdravu hranu daje.
Ja sam tude iza borbe ljute,
Tu sjedinjen sa braćom si dragom,
Pa te molim, ljubeć tvoje skute,
Blagoslov' nas svojom rukom blagom!

Slavonac.

Blagoslovi, majko, djecu svoju,
— Jer blagoslov tvoj nam, majko, prudi —
Pa u miru lepom i pokoju
S celim rodom vjek nam sretna budi!
(Pokleknu svi na koljena i podignu tri prsta
kao da prisizhu.)

Hrvat, Slavonac i Dalmatinac.

(Zajedno.)

Dok je svijeta, dok je vieka,
Dok je móra, dok je rieka,
Dokle sunce, mjesec sjaje,
Dok se noć i dan sastaje,
Dok je neba — zemlje ove,
Dok se Slavjan Slavom zove,
Dotle ćemo složni biti —
Dotle majku svú štititi;
Dotle svedj uza nju stati,
Za nju krv i život dati.

Tako nami bog pomози
I svi neba božji svetcі!

Hrvat.

(Sám.)

A ti, majko, našoj slozi
Svoj blagoslov sad izreci!

Majka.

(Stavi nad nje desnu ruku sa zastavom.)

Blagoslov vam višnjeg boga,
Da je u vas vekom sloga!
I blagoslov majke vaše:
Da vas nitko nenadmaše —
Da ste pravi moji sinci,
Slavni dični Trojedinci;
Jer dok vječne je Trojice,
Bit će vaše Trojednice!

(Svi ustanu i učine što ljepšu gromadu, držeć jedan za grb, drugi o zastavu itd. Sbor zapjeva
sliedeću pjesmu.)

Sbor.

Blagoslovi mili bože
Domovinu i sve nas;
Tobom sve se izvest može,
Tebi slava svaki čas!
Blagoslovi Trojednicu,
Majku, što ju ljubi svak',
Pruži nad nas svú desnicu,
Da je rod nam sviestan jak!
Nedaj nikad na tom svijetu
Našem dičnom rodu past,
Veličanstvu tvome svetu
Pjevat ćemo vekom čas!

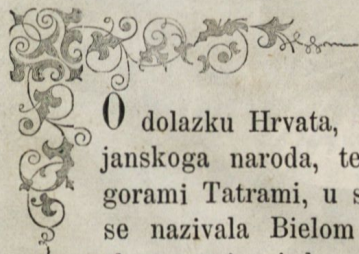
(Upali se bengalička vatra i zastor se spusti.)

Poviestne slike.

I.

Dolazak Hrvata u današnjju našu domovinu.

(Slika na str. 22.)

O dolazku Hrvata, koji su dio ogromnoga slavjanskoga naroda, te koji su najprije živjeli za gorami Tatrami, u sadanjoj istočnoj Galiciji, koja se nazivala Bielom ili Velom (velikom) Hrvat-skom, pripovieda nam školska poviestnica od Iv. Krst. Tkalčića po Konstantinu Porphyrogenitu sliedeće:

„Za vrieme Heraklija cara, izagnashe Avari oružjem Rimljane iz Dalmacije. — Videći pako Avari da je ondje prekrasna zemlja, nastane se u njoj . . . Solin zauzeše, i naselivši se ondje malo po malo, napadahu od toga vremena Rimljane na polju i briežuljci, poraziše jih, i njihova mjesta osvojiše. To se dogodi oko 630. godine po Isusu, kada Avari oteše Dalmaciju istočno-rimskomu carstvu.

Heraklij, rimski car, premda održao mnoge pobjede nad Perzijanci, i sklopio s njihovim kraljem Sihiruzehom povoljan mir, nije se ipak usudio dignuti vojsku na Avare, da si Dalmaciju izvojuje, buduće da su mu toliki ratovi carstvo oslabili; nu da se ipak tih zlih i divljih susjeda rieši, počeh se dogovarati s vodjama Hrvata, da jim daruje sve zemlje, koje bi Avarom oteli, tako da se u njih nastane, nu da budu njemu pokorni.

Hrvati i onako junaci od oka, pristanu na carevu ponudu, te oko 634. godine jedno koljeno istih, naime petero braće: Kluk (Klukas), Level (Lubel), Kosnec (Kosenc), Muhol i Hrvat, i dvie sestre: Tuga i Vuga, kako nam ih slika ukazuje, krenu sa svojim puci iz pradomovine svoje i dodju u Dalmaciju, gdje nadju Avare. Medju Hrvatima i Avari nastane višegodišnji rat, napokon pobjede Hrvati, te stranom Avare potuku, a stranom si je podčine.

Dolazak Hrvata u današnju našu domovinu.

Imena gore pomenutih prvih naselnika naše domovine, liepo nam tumači slovenski učenjak Davorin Trstenjak u „N. g. l.“ od god. 1861. br. 8. ovako:

Klukas (râdi suffiksa srâvni hrvatska imena: Latas, Karas, Kotas) izražava pojam čovjeka, koji kluka, dakle Klukas = feriens, pulsans, jednako s imenom panonsko-slovenskoga vodje Bato.

Lubel, sanskrit: lubh, ferire, scindere, jugosl.: lub, der Bast, rest absecta; hrvatski po izmjeni glasnika *b* s glasnikom *p*, — lupati, ferire.

Kosenac, iz korenike kos, scindere, kositi, dakle Kosenac = sjekač.

Muhlo je opet po stopljenju glasnika *a* u glasnik *u* nastalo iz korenike mah, meh, ferire.

Napokon Hrvat; čudo golemo! — i u ovom nalazimo pojam borenja, sječenja sanskrit: çarv, ferire, hrvatski hrvati, pugnare, kämpfen, ringen. Hrvat dakle znači hrvajućega — pugnatem.

Po tom sva imena prvih otaca naših označuju je boreima, pa su se sbilja imali dosta boriti, najprije s Vlahom i Germanom, kasnije s Obrom, Hunom, Magjарom, Turčinom itd.

Nova domovina, što ju naseliše netom protumačenih imena potomci, protezala se je od Cetine prema sjeverozapadu k Vrbasu i Savi, zatim uz ovu rieku do ušća Une; odavle pako prieko Slunja k Senju.

Odmah u početku podieliše Hrvati svoju domovinu

na jedanaest županija i jednu banovinu, kojoj opet pripadahu tri župe: Krbava, Lika i Gačka. Ostale županije s juga prama sjeveru bijahu: Hlievno, Cetina, Imočka, Pljeva, Vezenta na sjeveru od Jajca, Primorje, medju Cetinom i Krkom, Bribirština, medju Krkom i Karinom jezeru, Nin, Sidraga oko slavnoga Bjelgrada, Nina s obe strane Zrmanje, napokon Knin; a to bijaše dalmatinska Hrvatska. Dubrovnik, Trogir i Zadar, zatim otoci Rab, Krk i Osor, budući da nebijahu od Hrvata zauzeti, pripadali su pod oblast byzantskih careva.

Tako življahu Hrvati sretno i zadovoljno njeko vrijeme u svojoj novoj domovini, ali čim se počеше bolje množiti, nagnà jih potreba, da potraže bolju i plodniju zemlju, nego li je kršna Dalmacija. Njeka dakle stran od onih Hrvata, koji dodjoše u Dalmaciju, odciepi se, te zauzè Ilirik i Panoniju. Tim izselenjem dobismo drugu Hrvatsku, koja se je protezala od zapada počamši od rieke Raše (Arsije) u Istriji, prama vrielu Kupe, uz Sutlu do Drave; zatim prediel medju ovom riekom i Savom, te je pod imenom posavske Hrvatske sačinjavala u zajednici sa dalmatinskom, veliku i jaku Hrvatsku, kako bi trebalo da sačinjava i dan danas.

Kao što nekad vladaše poganstvo na zemlji, tako i naši Hrvati bijahu u početku pogani, nu čim upoznahu svetu vjeru Isusovu, rado uza nju prianjahu, te ju branijahu proti svakomu napadatelju, i tako se pokrste malo po malo u drugoj polovini sedmoga vieka.

Супруга „несретника.“

(Марија пл. Роековска.)

„Јаох боже!“ узкликне Машинка, служавка руске њеке књегинје. „Јаох боже!“ опетова до сто пута с чуда и ужаса. „Никада да невиди више Русије свете! Па ако господар умре? Ој господарице мила, промисли на што се одважи, смилуј се самој себи, младости својој, красоти својој. Прогнана, прогнана за увиеке — мајко света казанска, да човјек неполуди, да му срце с боли непукне!“

Служавка се баци ничице пред господарицу, савије руке своје око њезиних кољена, те ју стаде тако молити, да би се небо отворило, нека би одустала од накане своје.

„Устан' дјевојко, устани!“ ће умах књегинја. „Риечи би ме твоје, да ми није одлука доста чврста, јоште и боље учврстиле! Прогонство може помрчати ум човјеку, може му разпукнути срце с боли — ал да ја супруга свога у сдвојности запустим?“

Каруца дојури до врата палаче. Књегинја погледа кроз прозор и опази родитеље своје. Умах се одправи

њима у сусриет, да јих дочека на прекрасним марморним, драгоцјеним перзијским саговн обложеним стубама.

„Цар изда указ, којим —“

„Знадем, отче,“ прекине старцу риеч млада госпоја, „ал ме неће ни тај указ узколебати у мојој намјери.“

Мајка јој задрхта — дакле јој бијаше изгубити једино диете за увиек? Старица се мораде уздржати на позлаћеном остубљу, јер јој се замаглоло пред очима.

Њежно ју загрли млада књегинја, те ју одведе тјешећ ју у собу. Плачућ баци јој се старица око врата, заклињућ ју, да се небаца сама у толи грозну несрећу; отац јој стаде избрајати све невоље и непогоде, те сликати тамним бојама будућност, коју си сама одабрала. Срце се стезало млађахној госпоји у груди; њој се бијаше диелити од милих си родитеља, диелити за увиек, она ће задати њима љуту неизлечиву рану. Ну св. писмо каже: диелити се жени од отца и мајке, те прионути уз мужа свога. Слидећ супруга си свога, слушала је само глас нарави, глас

дужности. Та од вајкада разстављаху се кћерке с родитељима својима, за да пођу с човјеком својим, а можда да се никада више невиде. Невоље, непогоде, те си госпоја млада одабра сама, ако и бијаше до сада научна на све угодности и удобности овога живота.

„Кад се је књазу одрећи сваке удобности, зашто да се јих ја одрећи небих могла? Немисли тако слабо о мени и о госпојама у обће, љубезни отче. Буди увјерен, да смо сталне, можда јоште и сталније у несрећи, од вас мужкараца, сталније, кад узтреба трпјети. Што Трубецкои поднаша, зар да ја поднашати немогу?“

„Праведност му одсуди казну!“ рече разјарен поносити Рус. „А ти —“

„Ја сам му супруга!“ одговори кћер достојанствено. „Што сагриєши, да л' сагриєши, — то овамо неспада. Мени је до мојега права, којега ми нитко оправдати неће нити несмије, до права, диелити удес са супругом својим. Шта ми је до тога, да л' ћу се смјети повратити у Русију? Та ја тога ни нетражим, сасма је уредно и право, да је то забрањено, становиште бо супругово, нараван је завичај супрузи. — Умирите се, љубезни моји! Будите увјерени, да ћу тамо много мање трпјети, тамо, уз њега, тјешећ га, видајућ му ране и душевне и тјелесне; мање ћу, рекох, трпјети тамо, него л' овђе.“

„Ако умре?“ упита стара госпоја сузним очима, као што ју прије сиромашно оно дјевојче питало.

Нестаде руменила с лица младој госпоји. Ну наскоро подигне лино своје око и рече одрјешито: „Тога неће, неможе бог допустити! — Па узме ли ми га ипак —“ дода тихлим гласом: „онда ће и мене заједно, ил ће ми дати јакости, да се подам недокучивој вољи његовој. — Та јоште живи, а да недоћем прекасно, треба да се пожурим.“

Више су пута већ покушавали родитељи, пријатељи и рођаци, па и вјерна служинчад, да ју одврате од намене, поћи за прогнаним својим супругом у Сибирију. Исти ју указ царев, којим одреди, да се госпоје пратеће супруге своје у прогонство никада више несмију вратити у свој завичај, неузколеба у чврестој њезиној одлуци. И на то стављаху наду рођаци јој, да се ваљда неће сама прогнати за увиеке. Ну ко што прије, све јим било бадава, сви приговори и молбе бијаху безуспјешне — кад увидише, да је ништа ганути неће, одусташе истом од узалудна настојања.

Није само љубав и скрб рођака и пријатеља настојала о том, да ју уздрма у чврестој њезиној намери. Млади цар Александер бијаше тако огорчен против уротницима, који му узнемирише прву добу владања, да јим није хтјео ни утјехе дозволити, коју пружа прогнанику присутност најмилијих својих. Књегинја се Трубецкои старала већ од дуже времена

узалуд, да добије дозволу ићи у прогонство за супругом својим. Већем диелу прогнанника бје дозвољена та утјеха — слободно бијаше обитељима придружити се њима прије него би прошли границу међу Европом и Азијом. Иначе бијаше с овима уротницима, — указ који је госпођам слиедећим супруге своје у прогонство у Сибирију брањено повратак у домовину, имао је плашити госпоје, желеће посјетити супруге своје у прогонству.

Сватко се жив чудно одлучности књегинје Трубецкои. — По читаву Петрограду небијаше ина разговора, дакако у потаји, него о јуначтву и љубави младе госпоје. Који намјеру јој неодобраваху, који ју корише, стезаху рамени, нетребаху тога чинити у потаји. Небијаше додуше таквих много. Књегинја се млада небринула нити за тајну похвалу и сућут; којом пратилаху великодушну њезину намену, а нити за назлоб подлих дворјаника, приспобаљајућих пријашњу висост књажеву, а садашње понижење на роба. Молила је писмено и устмено, тражила подпору у оних, који у потаји одобраваху намјеру њезину, митила оне подле душе, којим је новац бог, тежила за својом сврхом неутрудљиво, неуморно. Небројене јој се супротставише тежкоће, ал „заприєке неима онеме, који хоће.“ Кад госпоја одлучи у прогонство поћи са супругом својим, тежко ћеш ју одвратити од тога, па и ако, не за увиек. Част и предубоко штовање оваковој супрузи, која шује ону неразриєшиву свезу, којој јоште дужност диелити са супругом си и весеље и радост, а тугу и жалост; бити књегинјом док супруг књегује, а исто тако робкињом кад супруг робује.

Напокон буде књегинји стављено на вољу поћи за супругом си у прогонство. Ал ти сад бијаше сриед зиме — руске, сибирске зиме! Тисућу јој бијаше провалити миља! Сви се препану, зачув, да је одлучила, умах се одправити на пут; опет се баци Машинка пред ноге јој, молећ ју заклињајућ ју, да почака барма до прољећа, да се небаца сама у погибељи, с којих ће тежко спасит живу главу. Мајка пролиевала горке сузе, а отац јој преповиєда одправити се умах на пут. Супруга неспада више под власт родитеља својих, па се неби зато на ту преповиєд ни осврћала, већ би шалећ се одговорила:

„Књаз је провалио пут од 1029 верста до Нерчинска са несретними својими другови за тридесет дана — није дакле пут тако далек, па ћу и непогоде ласно подниети. Та многи путује године и године — ја ћу требат само мјесец дана. Вриеме је дакако неугодно, ружно, ал ћу зато на саона бржије, па ми није силе одрећи се сваке удобности, та за новац моћ ћу свашта. Супруг мој и остали му друзи морадоше се свега одрећи, па јих ено на мјесту. Небојте се за ме — казат ћу вам, да нисам тако њежна, ко што ви мислите, да руска кћерка свладат може

вијавице и све грозоте руске зиме, ко што је руски синци свладат морају.

Шта да опишемо како се опростила с родитељи, рођаци, пријатељи и знанци, с кућом и кућиштем и с милим си завичајем? То кадри нисмо. Прегориела је млада госпоја бол од разстанка, јер се надала, да ће опета виђети онога, који јој од сада има бити све на свиету, кому се за вољу свега одрекла. Стриелимце лете коњи, све већи бива простор међ њом и новом приестолницом простране Русије. Пустош се шири с преда с лиева, десна, куда оком сврнеш, све то ређе видиш човјека, све то сиромашнија села и градићи, којима пролазиш; сад ти се покаже какво село, а можда за који сат истом друго. Саоне бијаху веома удобно уређене; није требало књегини преночивати на постаја све то ређих, сиромашнијих нечистих, само би се промиенили коњи, па хајде даље. Није јој требало боравити дуље на постаја, кад могаше преноћити и у саона, само кад неби били коњи приправни требало би чекати по који сат.

Тако ти приспије на подножје оних гора, што но диеле Европу од Азије. Густе је шуме покривају. Из сниегом застрта се грма зачу страпан глас — гладан вук завија. С оне стране цесте одговори други, и за саонама пусти се читав чопор отвореним рајама. Неусудише се напасти саона, ал се ни недадоше одагнати. Само да се коњ подбрља, само да пане, ето ти читава чопора; неби било ту спаса нит коњем а боме нити путником. Коњи осјечаху погибел; стриелимице лећаху преко утврдула сниега, сваком се и најслабијем трзају узде покорише, да нелупе о пањ, о камен, да се угну јарку. Потни, пјенастим жвалама дојуре напокон до ограђене постаје, гђе се вучад на мало одаљи, окружујућ непрестанце сграду.

Дакако, да је и књегинју спопадао страх и ужас, слушајућу грозовито то завијање, ал је поњешто на то и привикла била од пријашњих својих

путовања. У ових је пустих пустара вук још погибелнији, прождрљивији, него л' у других напучених покрајина, те се многи запутио кроз ту шуму, ал јој до краја стиго није.

Узпркос тој бојазни настави млада госпоја пут свој, па што се сретно измакла првој погибели, охрабрило ју, да хрли већима у сусриет. Та човјек навикао погибели, нит неосјећа, да се у њој налази.

Неугодна бијаше вучја пратња, ну јошт неугодније, младој, разњеженој госпоји бијаше помањкање сваке подворбе. Никоме од слуга или послужкиња, да нити вјерној Машинки небијаше дозвољено, пратити господарицу своју. На сваки се њезин миг пазило у отчевих дворови, сада да се сама служи, сама да бригу води на све. Мирно се узда племенита душа у судбину своју; та нисам више, рече у себи, књегинја Трубецкои, већ жена тужна несретника, па ми се ласно одрећи послене служинчади, морат ћу се одрећи и више тога. Тко двори кнеза? Зашто да буде њојзи, на чем он страда? Међутим новаца бијаше доста, а тиме си човјек и многу удобност прибави, гђе би без њих страдао. Свагђе камо приспије, бијаше поштенних душа, које дирне племенита накана високе госпоје. Благоћудни Руси, најпаче богати трговци по градови и мјести уз цесту сибирску обичавају сабирати новаца, да пруже несретником коју пару, неби ли јим тужан положај олакхотили. Камо ли је сада гану у срцу млада високорођена госпоја, одабравша си сама својевољно прогонство, с љубави прама супругу своме. Све ти се јажмило, да јој какову услугу учини, нити јој се припрости, брадати козаци клањаху дубоким оним штовањем, кога се уживала за вриеме среће и благостања!

Помало се приучи и на то, да си буде сама послужкињом, како се приучила вучјој пратњи и грозном завијању.

(Наставак следи.)

Slike iz jugoslavjanskoga naroda.*)

I.

Hrvatske nošnje.

(Slika na str. 26.)

Veliki narod slavjanski u obće, a napose naš jugoslavjanski, razciepkan je žalibože tako, da se jedva o jedinstvu srodnih mu plemena i pomisliti može, što nam svakako težku zadaje ranu.

I naše je pradjedove pratila ista nesreća razdora i nesloge, pa s toga eto i nas razdieljenih na toliko većih i manjih grana, kako sami o svom blagostanju vrlo slabo djelovati možemo.

Slavjani bijahu uvijek značajni i poštени. Njima nebijaše do krvoločna osvajanja, već jedino do obrane

*) Pod ovim naslovom naumjeli smo donášati narodne nošnje jugoslavenskoga naroda u koliko godj točnije i ljepše uzmognemo. Molimo indi prijatelje naroda našega, do kojih naš časopis stiže, da nam budu u toj dobroj namjeri od pomoći, te da nam šaljua sa svih strana svjetlopisnih ili dobro narisanih slika, koje ćemo rado i platiti.

imućva svoga i narodne slobode, pa se za to borijahu poput biesnih lavova, za svetinje svoje.

Svaki Slavjanin treba da se ponosi svojim imenom, koje proiziće iz toli slavnoga naroda, kojemu i najpri- stranija poviestnica priznati mora junačku slavu. Da ne- bude slavnih naših pradjedova, jamačno bi ljuta Turad Evropu poplavila bila, pa možda današnji naši učitelji prosvjete, koji su se međjutim, dok su naši starci krvcu prolievali, svojom knjigom i naobraženošću bavili, nebi danas sa tolike visine, kako oni misle, na nas gledali, već bi tek crnu koprenu sa sebe snimali, kao što smo ju pored svih nepogoda i mi tek snimati počeli.

A da se možemo ponositi svojim imenom i pleme- nom, treba da se upoznamo sa svojom braćom, treba da znademo, kakov li sve narod živi na jugu, a tomu ćemo doskočiti, ako proučimo nošnje i običaje Jugosla- vena, po kojih ćemo uvidjeti, da je Hrvat, Slavonac, Dalmatin, Srbin, Bošnjak, Hercegovac, Cr- nogorac, Bugarin, Kranjac, Štajerac, Ko- rušćan i Istrijanac jedno te isto po rodu i jeziku pleme, koje se razlikuje samo stranom po narječju i pismu, stranom po crkvi i vjeri.

Naša slika na str. 26. predložuje nam Hrvate iz vojničke krajine i iz provincijala. Slike krajišnika snim- ljene su stranom u banskoj prvoj i drugoj, a stranom u slunjskoj pukovnici; slike seljaka pako stranom u okolici jastrebarskoj, stranom u zagrebačkoj i sisačkoj, u Posa- vini i Pokupju.

Krajišnici u ovih strana nose obično ljeti i zimi opanke ili vojničke čizmice, zatim ljeti gaće, košulju i prsluk, crvenu kapu ili šešir od slame ili pusta; zimi pako darovčane*) biele hlače sa zelenimi ili žuto-crnimi gajtani, pa onda kožuh ili po vojničku urezanu kabanicu; premda mnogi i po najvećem vrućku nose krznom na polje okrenut hožuh, a i kabanicu. Šerežanin poznat je našem narodu dovoljno, a poznat je od godine 1848. i ostalim narodom. On imade čizmice, liepo uvezene na- vlačke (čarape), modre čakšire, (poput dimljija), crljenu ječermu, (prsluk nakićen mnogobrojnim kadšto i sre- brnimi puceti), crljen čurak, obšiven lisičjim krznom i crvenu kapu (fes.) Oko sebe imade pojas, o kom su mu dvie male puške (kubure), handžar, kearin, harbin i rida. Na ramenu mu je dugačka puška, tako zvana diljka ili „crnogorka.“ U ostalom riedko ćeš naći krajišnika, po- čam od desetogodišnjega dječaćića, bez kakova oružja: ili nož u rožnih korica, ili handžar, ili samokres mora da je uza-nj. Torba ili bisage nesmiju manjkati, ma samo za pedalj puta koraćio. Ženske su obično ljepše odjevene, jer si većim dielom svu svoju odjeću, osim kabanice, koju u dućanu kupuju, same dogotavljaju i upredu i utku i utipsaju. Na ženskoj vidiš obično čistu liepu košulju, gdje finiju, gdje prostiju bielu suknju (roklju),

prekrasno srmom i žicom (šikom) izvezenu pregaču, na pō urezani prsluk, a na glavi finu pamučnu ili u četiri niti tkanu povezaču. O vratu nose struku grdana, a na grudi mjesto kopče po koju špiodu (t. j. nakićenu iglu). Za noge služe jim običnom obućom opanci. Djevojke su većim dielom gologlave, ili imadu mjesto povezače na isti način ovezan liep, šareno-crven rubac. Djevojke se kite, kao i svuda, najljepšimi i najfinijimi stvarmi; osobito na grudi i oko vrata urešene su one po moguć- nosti ukućara, sa srebrnim, kadšto i zlatnim novcem baš krasno i bogato. Svega toga se dakako novije doba po manje vidi; jer neima ni papira, a kamo li zlata i srebra. Graničarke odlikuju se osobito ručnim djelom; kako bo rekosmo, većim si dielom priredjuju krasno svoje i do- sta bogato odjelo same. Tko je imao priliku vidjeti prvu hrvatsku izložbu, mogao se je osvjedočiti, što su kadre proizvesti ruke drugarica naših slavnih junaka. Graničari su u obće ljudi žestoki, nu žestoki tamo, gdje treba, a inače dobroćudnijega naroda neima. Kad u kuću našega graničara dodješ, naći ćeš doduše ponaj- više neprijazan izgled njegova stanja, jer neprestana misao na oružje, komu je podčinjen, uzrokom mu je lienosti i nehajstvu. Podvorio bi te rado, al nezna kako ni čim: bi li jaja, sira, ili pečene bravine? Ako ti ništo neosladjuje puta po krajini, to se naužiješ miline jezika. Divne li krasote, kako graničari naši sbore! Svi crni glasovi koji se zlom namjerom često raznašaju o naj- vjernijih branitelji austrijskoga carstva, puka su izmiš- ljetina; jer neima ovdje u istini ni stoti dio onih opa- čina, koje mu se kao svojstva pripisuju; a da smo popustljivi, „zločini“ sbivaju se i po glavnih gradovi, kamo li nebi u ovoj pustari! Da pako krajišnici i u obrazovanosti napreduju, dokazom jest, što svaki poje- dini skoro govori po dva jezika: hrvatski i njemački, a naći ćeš izsluženih vojnika, koji će ti i talijanski i kako zaželiš odgovoriti. Njemački dakako moraju ljudi učiti, budući da jim je sva uprava njemačka, pa ako će samo vrajtom (poddesetnikom) postati, mora da znade bar nekoliko njemački. Često moraš se i smijati, graničaru sborećemu njemački, nu zato su oni hvalevriedni, što pored sve njemačke kulture ipak održaše svoju narod- nost i svoj toli čisti i sladki jezik, te bi se naši tako zvani nadridomordci, koji dvie tri godine u Beču ili Pešti škole uče, pa hrvatski zaborave, u nje doista ugledati mogli.

U provincijalu, gdje se nekako opaža veće blago- stanje, najkarakterističnija je odjeća u Posavini, u Turupolju i okolo Siska; naročito oko posljednjega mjesta nose se ženske vrlo liepo. Seljak oko Jaske, sv. Ane i skoro svake vinske okolice nosi obično visoke čizme, modre suknene ili biele darovčane uzke hlače, crnu ili bielu darovčanu, crljenim suknom i trakom na- kićenu surinu, kućmu kapu ili šešir od pusta. Turupo- ljac pako imade takodjer visoke čizme, biele darovčane, crljenimi gajtani ošivene uzke hlače, skrozi ošivenu i

*) Darovac, debelo sukno, što si ga ljudi većim dielom sami tku od ovčije vune.

crljeno nakićenu surinu, zatim do koljena dugačku drugu surinu, t. j. kabanicu, koja je ponajviše otraga sva „nacifrana“, pa napokon šešir od slame ili pusta. Torba mora da je svakako i jednom i drugom o ramenu, i ta mora biti liepa, s crvenimi resicama ošivena, pa na široku remenu, na kom je opet sa uzkih remenaca prepletano ili sv. ime Isusovo ili ime dotičnika, ili godina ili što takova. Osobito u jeseni valja torba i jednomu i drugomu, jer ovaj nosi u njoj vina ili rakije za pokus na prodaju, onaj pak kakove hrane, ili crljenca luka (kapule).

Kicoš*) iz okolice sisačke, odkuda je ponajviše ladjara i kormanuša, imade takodjer visoke čizme sa sarama, crne ili modre uzke, sa crnim ili modrim gajtani ošivene, ili pako skrozi široke biele hlače, prsluk sa velikimi okruglimi, kadšto i srebrnimi puceti (dugmeti), crnu ili modru haljicu (kaputić — reklić — špenzerl) sa debelim gajtanom (žnorom) oko vrata i šešir poput čikoša. U ovoj okolici vidiš torbu samo na pristaruu kućegospodaru ili pastiru itd.; ovi, koji se ladjarstvom bave, nenose torbe, već liepo izvezen bieli rubac udžepu, ili o prsluku privežan, da mu skoro sav iz njega visi. To je njihov ponos! Ženske u okolici jastrebarskoj i draganičkoj neimaju baš liepa odjela, pa nam nije o njih za sada ni govoriti, jer ih na slici neimamo. Njim ćemo zadovoljiti drugom prigodom. Nu svakako nam je napomenuti, da se ženske iz ove okolice razlikuju načinom češljanja od onih u sisačkoj ili zagrebačkoj okolici. A najčudnovatije je, da Draganićanke u sried najstrožije zime imadu ruke samo košuljom pokrite, dočim su joj rukavi od inače topla darovčana zobunca otrag prikopčeni. Mnogo njih nosi ovdje visoke težke čizme poput mužkaraca, a inače male nizke čiznice (cokule). Najljepše je u ovom kraju svakako odjelo, što ga nose posavkinje i pokupkinje. Turopoljke razlikuju se od sišćanka velikom svojom narešenom kabanicom i nešto drugčije uredjenom glavom; u ostaloj tkanini, kao da imadu, s malom iznimkom, jednu vrst tvoriva.

Posavkinja imade svoje kečke (vlasi) liepo složene i poculicom učvršćene; zatim imade „peču“ na glavi i to finu, kao rubac; košulju (rubacu) ili iz domaćege, ili iz kupljena fina platna, oplećak, koji dosiže samo do pasa, te služi mjesto košulje, a dugačka košulja služi mnogoj mjesto suknje, premda imadu i svoje biele suknje (kiklje); zimi imadu biele ili modre suknene dugačke zobune bez rukava; imućnije nose kacabajke od fina sukna, baršuna ili svile; zimi i krznene binjuše. Oko vrata imadu 5—6 niza gjungja, ili tako zvani privezalek, na kom se nadje po koji dukat ili škuda. Na nogu imadu biele crvene ili modre čarape i kožnate, ili

fine baršunaste cipele. Starije ženske običavaju si takodjer noge sa suknenimi okrajci ovijati. Inače imadu liepe biele zastore i fine biele rubce. Mlade djevice nenose poculica ni peča na glavi, već si spuste upletene vlasi nuz ramena, pa si jih na kraju okite sa crvenimi kitnjaci. Mlada, koja je na udaji, nosi na glavi partu, bogato nakićenu umjetnim cviećem i šikom, koja naliči formalnoj kruni.

Naš je narod u obće vesele čudi, pa mu je uvijek jedina vesela čud bila utiehom u groznih vremena, kad je dosta gorkih rana pretrpjeti imao. Vesela čud tieši naš narod i danas, kad ga nesretni stiže vaj, i s toga nadješ svakim blagdanom u svakom selu sakupljena naroda, gdje se mužko i žensko, staro i mlado ugodno zabavlja plešuć kolo i pjevajuć svoje davorije. Naš je narod ponaravi dosta i muzikalan; svakom bo prigodom nadješ u krajini ljudi, koji ti na svoju sviralicu, diplje i javorove gusle liepo sviraju, a družba pokraj njih pjeva o Kraljeviću Marku, o Musi Kesedjiji, o Zrinskom i Jelačiću banu. U provincijalu, osobito oko Siska, nadješ ih dosta, koji sve umjetne glasbotvore od vlastita nauka dosta dobro na gusla gude, a tamburica, ta ugodna drugarica i domaćica, nadje se u svakoj kolibici. Dapače bilo je prigoda gdje bi 5—6 tamburaša na plesu u Sisku o tanahne žice udaralo, i to skladoglasnije i milije nego li koja tobožnja muzika.

Gostoljublja, kakova u našega naroda nadješ, nadeleko u nijednoga drugoga naroda neima. U našoj krajini, kao što prije već rekosmo, rado te gospodar prima i podvori, dakako s onim, što mu je kraj ruke; ali kad dodješ k poštenu, dobrostojećemu seljaku, vinaru, taj te, brate, baš gospodski dvori. Tu ti najmladja u kući najprije opere noge, pa onda te domaćina, gospodar pošteno napoji izvrstnim vinom i dobrim jelom, ponajviše kiselim zeljem i slaninom, a kadšto i guskom s mlinci ili puranom s krumpirovom šalatom, sirom itd. To sve biva bez ikakove plaće, dapače bez ikakove pare, osim, ako si darežljiv, da dječicu sa nekoliko novčića nagradiš.

Kad mi sastaneš pravoga Hrvata, treba da ga pozdraviš sa „hvaljen Isus!“, „hvaljen bog!“, „kume zdravo!“, „dobar dan!“ itd.; jer te i on tako nazdravlja, a odzdravlja sa „na sve viece!“, „bog daj!“, „zdravo!“ itd. „Sluga!“, „moj naklon!“ i slična nova iznašašća neimaju tu mjesta.

Običaja imade u našem narodu vrlo krasnih; osobito znameniti i karakteristični su pirni običaji, kakono se djevojka izprosi, kako se po osam i više dana piruje itd. Sve to ćemo u budućem svežiću opisati, jer nam je obširan rukopis o pirnih običaji u ruku, nu prostor nam nedopušća, da ovaj put dublje zavirimo u domaće si običaje, kao živu uspomenu slavnih naših pradjedova.

*) Kicoš vele mladu čovjeku, gizdelinu, komu kažu Njemci „Stutzer.“

Karlovac. (Vidi str. 33.)

Izvoran dvorez po svjetlopišnoj slici H. Šopa. — Risao Julio Marak. — Rezao Franjo Bartel.

PJESNIČTVO.

Umjetne pjesme.

S krvi raste rodu spas!

(Budnica.)

Bubanj buba, trublja trubi,
Mačeva se čuje zvek —
Za slobod' sve u boj snubi,
Jer slobodu taj će viek.
Hajd u boj na bojni glas:
S krvi raste rodu spas!

Barjaci se naški viju
Što imaju boje tri,
Trobojnice srca griju,
Da nam krvca uprav vri.
Hajd u boj na bojni glas:
S krvi raste rodu spas!

Konjaniku, slobodnjaku
Ratoborni igra hat,
A vojniku i pješaku
Neće puška mira dat.
Hajd u boj na bojni glas:
S krvi raste rodu spas!

Već se puška eno pali,
I već britki sječe mač —
Koga tane neopali,
Tog će mač il kundak nać!
Hajd u boj na bojni glas:
S krvi raste rodu spas!

Krv već teče poput rieke,
Plovio bi po njoj brod . . .
Neka! neka! jer za vieke
Slobodan će biti rod,
Hajd u boj na bojni glas:
S krvi raste rodu spas!

Pobjeda je naša sbilja! . . .
Spašen nam je rod i dom!
Prosti bo smo od nasilja:
Dušmanina ubi grom!
Slava krvi svaki čas:
S krvi raste rodu spas!

Gjuro Klarić.

KOCERU.

Oj Koso, krvno pođe,
Na kom царство србско паде!
Пуно крви од покоље —
Дост ми јада Србству даде!
Сваки прах земље твоје
Још од крви има знака,
Јер у крило хладно своје
Многог сруши ти јунака.
На теби ми Лазар паде,
Силни царе и војвода;
Душаново царство паде,
Славно царство србског рода.
На теби ми род издаде
Бранковићу Вук проклети!
Кукавица, гњусни гаде,
Ког ће Србство виеком клети!
Србија ће опет бити,
Ко је некад славна била —
Јербо исти бог ју штити
И јуначка снажна сила.
А ти никад нећеш цвастити,
Док освету неизвршиш —
Док недопреш до те части:
Да вериге робске скршиш!

Милован Павић.

Na noge!

(Sonet.)

Po njivi plodnej kmetič se sprehaја,
I vidi, da lepó pšenica rase,
Da kmalo bo imela zrele klase;
Zató veselja mu se srce taja.
Pa sem ter tje na ljuliko nahaja,
Molečo k višku svoje strupne láse,
Ki se po sili sred pšenice pase;
Izruje, potepta jo, kakor zмаја.
Tako pri nas je tudi nekaj strupa,
Al zadnja že mu iskra vgaša upa, —
Pretekел čas nekdanje je veljave!
Na nóge! za svoj rod bojuj se brátel!
Pa vrnil čas se bo svobode zlate —
I slavo boš dočakal majke — Slave!

Mir. Turk.

(velar)

Narodne pjesme.

Bog brani ljepotu.

(Iz sbirke L. Marjanovića.)

Rodila se za gorom divojka,
Njojzi nema neg tri bila dana,
Već se smije i s majkom divani.
Kad to čulo i vidilo sunce,
Ode sunce bogu putujući:
„Mili bože, čuda golemoga!
„Rodila se za gorom divojka,
„Njojzi nema neg tri bila dana,
„Već se smije i s majkom divani:
„Hoću-li je, bože, priplanuti? —“
„Nemoj mi je moje sunce žarko!
„To je dika širokoga svita.“

ЉУТА КЈЕТВА.

(Из Вукових pjesама.)

Знаш, драгане! кад се кунџаше,
Кад ти рука на мој ђердан бјеше,
И божју ми вјеру задаваше:
„Узећу те, преварит те нећу.“
Сад си мене преварио драги!
Бона тебе превртала мајка
Од Митрова до Ђурђевога данка!
Драги си ми, не могу те клети.
На тебе је зелена долама,

До године земљица и трава!
На тебе је бијела сарука,
До године студена стијена!
Драги си ми, не могу те клети.
Не дочек'о Ђурђевога данка,
А мртва те целивала мајка!
Драги си ми, не могу те клети.

Tri golobice.

(Iz sbirke M. Cigaleta.)

Kadar ni bilo svéta s početka,
Takrat ni bilo neba ni zemlje —
Samo le mórje sinje je bilo,
Ino sréd mórja javor zeleni,
Na javoričku tri golobice.
Tri golobice se posvetvale,
Se posvetvale, svét osnovala:
„Dajmo spustimo se na dno mórja,
Tù naberimo dróbnega píska, —
Pesček predrobni bómo pos'jale,
Pa nam postane črna zemljica;
Tu mi dobimo zlato kamenje,
Zlati mé kamen bómo pos'jale,
Pa nam postane nebo prijazno,
Nebo prijazno, sólńčice svitlo,
Sólńčice svitlo, méseček čisti,
Méseček čisti, zarja rumena,
Zarja rumena, drobne zvezdice!

Razgled po Jugoslaviji.

(Gjuro Klarić.)

Nitko neće podvojiti, da ima veće naslade od one, kad čovjek imade priliku razgledati se po svojoj zemlji, po onih krasnih predieli, gdje mu stanuje jedokrvan rod. Riedko tko je toli sretan, da može uživati nasladu naravna domogleda, a komu je to milost božja dopustila, blago si ga njemu!

Nije prava slast, kad bogat čovjek projuri vilovitim parom po ovom ili onom predielu svoje zemlje, da mu sve izpred očiu izčezava poput maglenih slika; već je u pravom smislu slast putovanja onda, kad čovjek imade priliku, te sve točno promotri, kad može duboko zaviriti u običaje srodnih si naroda, pa kad riečju i slikom može pripovjedati, što je vidio i čuo.

Izdavanjem „Slav. juga“ pruži mi se evo liepa prilika, da proputujem čitav slavjanski jug, da razvidim ne samo našu milu domovinu Hrvatsku, Slavoniju i

Dalmaciju, nego i susjednu zemlju Slovensku, Srbiju, Bosnu, Hercegovinu, Crnu goru itd. To činim iz tri važna razloga: prvo: da postavim temelj sjegurnomu obstanku „Slav. juga“, drugo: da nakupim gradiva za svoje vrijedne čitatelje, predstavljajući jim pred oči pravu sliku našega krasnoga juga i treće: da se upoznam sa spisateljima i prijateljima knjige svih srodnih nam plemena, koji će mi u môm poduzeću od gotove koristi biti.

Biti će u mojoj bilježci sjegurno ugodna pa i neugodna, al će sve biti vjerno i istinito. — Komu nije moguće, da u naravi motri krasotu mile naše domovine neka nežali truda na tihano razgledati se po Jugoslaviji, imajuć pred sobom „Slav. juga“, u kômu će naći dosta liepih slika i zanimivih prizora.

Velik i krasan, bogat i romantičan je naš slavjanski jug! Čovjek borami nezna, s koje bi ga strane počeo slikati, o kojoj bi strani najpre počeo pripovjedati. Svakako mislimo, da ćemo najboljom stazom udariti počinjajući kod rodna mjesta „Slav. juga.“ Neka se znade i vidi ono gnjezdo, u kômu je ponikao!

Dubovac grad. (Vidi str. 33.)
Izvoran drvorez. — Bissao Jos, Brunner. — Rezao Franjo Bartel.

I.

Karlovac*) (slika na str. 29.) grad u Hrvatskoj, na početku slunjske pukovnije, leži među Kupom i Koranom, s kojima se nedaleko sastaju potoci: Mriežnica i Dobra. Okružen sa dosta slabimi zidinami i obkopi, vrstnima za obranu proti starim turskim, kako-no vele, „drvenimi“ topovi, dieli se u grad (tvrđjavu) i predgradje. Prvi su mu i najbliži susjedi: občina Banija, preko kupskoga mosta, i pod vojničku Krajinu spadajući Rakovac, gdje ponajviše stanuju c. k. krajišnički častnici u miru. Dubovac, na kojega gori sa zapado-južne strane, na najvišem rtu još i dan danas ponosno stoji stari grad Dubovac**) sa nekadašnjim hramom sv. Mihajla, (slika na str. 32.) što-no je sada svojinom grofa Nižana (Nugenta), pripada karlovačkomu predgradju. Iz nutrnjega grada vode tri izlaza preko tvrđjavnih mostova u predgradje, naime „glavna-“, „nova-“ i „riečka-“ ili tako zvana „sliepa vrata“, a preko podugačka, dosta slaba drvena mosta, ide se na Baniju.

Okolica karlovačka vrlo je romantična i liepa. Prostrana plodonosna ravnina, okružena najprije dubovačkim, zatim sve po malo milja odaljenimi raznovrstnim vino- i drvorodnim gorami, čini ga u svako doba ugodnim boravištem. Osobito dobre, svježije i zdrave vode imade u gradu i cijeloj mu okolici, dočim se čistoća grada, osobito iza vojnice (kasarne) ni najmanje pohvaliti nemože.

U Karlovcu živi nješto preko 5000 žitelja, najviše, dakako katolika, zatim velik broj pravoslavnih (Srbalja) i dosta Izraelićana. Katoličkih crkva imade 6, od kojih je najveća i najljepša samostanska crkva sv. Trojice u nutrnjem gradu, koja služi župnom crkvom u tvrđjavi, pod upravom č. oo. Franjevacā. Prama ovoj stoji liepa pravoslavna crkva sv. Nikole. Ovdje bi imao stolovati i episkop karlovačke pravoslavne eparhije, no on sjedi obično u Plaškom, gdje je i bogoslovni zavod. Karlovački pravoslavni goje neprestano želju i nastoje, te jim dodje u sredinu vladika, ali dvojimo, da bi se ova, inače dosta pravedna želja, naskoro izpunila.

Karlovac, kao tvrđjava i što je neposredno na granici, imade obično 3 gjenerala (zapovjednika divizije, brigade i tvrđjave), zatim je sjedište zapovjedništva c. k. slunjske graničarske pukovnije br. 4. s glasbom i posadne čete, koja je smještena u vojnici (kasarni.)

U Karlovcu postoji mala gimnazija, smještena u franjevačkom samostanu; četverorazredna muška i ženska gradska gl. učiona***); občinska početna srbska i izraelitička škola. Pokraj ovih su još dva sukromna djevojačka zavoda. U Rakovcu je c. k. višja realka i c. k. glavna učiona za djecu iz vojničke krajine, što jih polazi mnogo karlovačke omladine. Hrvatski se jezik goji tu, kao pastorče u bezbrižne majke. —

Svakako služi Karlovcu na čest, što imade najstariju čitaonicu u Hrvatskoj, koja postoji već gotovo 29 godina, te imade u knjižnici do 650 slavenskih, 1110 njemačkih i 140 latinskih knjiga. Osim toga drži do 20 slavenskih i 14 njemačkih časopisa na godinu. U

*) Tko želi da znađe postanak grada Karlovca, upućujemo ga na „Karlovački viestnik“ od god. 1861. br. 1—2. i na školsko izvješće karl. gl. učione od god. 1867.

**) Vidi poviestnicu ovoga grada u „Leptiru“ od god. 1862.

***)) Upravo se sada radi o tom, de se svi karlovački školski zavodi, „in spe“ takodjer „realna gimnazija“, smjeste u jednu sgradu, koja bi se imala već u proljeću na mjestu sadanje djevojačke gl. učione u tu svrhu prirediti. — Služilo bi doista na diku našem gradu!

zimno doba i pokladno vrijeme daje ova čitaonica svojim članovom vrlo ugodne zabave s tombolom i plesom, od kojih se najvećma odlikuje „šaljiva tombola“, što ju uređuju svake godine pokladnoga ponedjelka. Ravnateljstvo i odbor ove čitaonice obično se najviše zauzimlje oko toga, da se uzdrži ovdje stari mljetački običaj na pokladni utorak, tako zvani „corso“. Pokraj čitaonice imade i inih društva, kao što u svakom povećem gradu, naime: „pjevačko-“, „strieljačko“ društvo itd., nu u nijednom neima takova reda i sloge, kao što je u čitaonici.

Javnih trgova imade Karlovac četiri: „glavni trg,“ (gdje se prodaje zelenina i živad), „Josipov trg,“ (gdje se prodaju drva), „žitni trg,“ (gdje se prodaje hrana) i „marvinski trg,“ (gdje se pazari s blagom). Ulice su dosta pravilno uređjene, ali neimade nijedna napisana svoga imena, pa se zato neznade nijednoj za ime, do-li „gjeneralske ulice“ (Generalgasse) iza vojnice. Većinom su ulice dosta nečiste, tako, da bi na mjestih i o Petrovu kihavicu dobio.

Kuća neima osobito liepih i velikih. Najprva mjesta zauzimlju carske sgrade: oružnica, vojnica, gjeneralije, pukovnja, pekarna, bolnica itd. Od civilnih sgrada najljepša je srbska škola (kuća pravosl. občestva); zatim kuća ravnateljstva Luizinske ceste i još njekeje privatne mogu se k njima pribrojiti, a ostala većina sačinjava gomilu drvenih koliba. Prilično je velika i nova kuća u predgradju, što ju zovu „Bundeshaus“, jer je u njoj do kakovih 20 gospodara, a oni silni dućančići čine ju pravim „Markthallom.“ Novosagrađjene kuće na lanjskom požarištu, gdje-no se upepeli do 20 kuća, baš u mjesecu listopadu, prilično su liepe, samo šteta, da je svaki gospodar upotriebio svoju „modu“, samo da se tobože znade, koja je čija. Među veće kuće pripada još gradsko sirotište put Dubovca, koje se pohvalnom brigom njeguje sa strane občinstva.

Spomenika neima Karlovac nikakovih, do-li male kamenite spomenice majke božje pred samostanom i utemeljiteljna kamena (piramide) na Šranjgi, gdje počimlje Jozefinska cesta. Na katoličkom groblju u Dubovcu, koje je podosta prostrano, no vrlo slabo ograđjeno, imade po gdjejki dosta liep spomenik; ljudi bo u takove stvari i ovdje rado novce troše kao i svuda. Na istom groblju počese još pred dvie godine zidati crkvicu, koja je rād pomanjkanja novčanih sriedstva u dogotavljenju zapela. Isto tako imade i na pravoslavnom, židovskom i vojničkom groblju po koji liep spomenik, nu ništa vanredna.

Svratišta su samo tri: „k zlatnomu sidru“ u gradu, „ka gradu Rieci“ na Šranjgi i „k ugarskoj kruni“ na Baniji. U sva tri je podvorba dobra, uz neprećeranu cieniu. Gostiona, vinotočja itd. kao i dućana imade bez broja. Većim dielom toče se hrvatska vina od Sv. Ane i Okića. Dvorana za obdržavanje plesovnih zabava, siela itd. imade samo jedna, i tu drži kod nekadašnjega „grada Zagreba“ u najmu čitaoničko društvo. Kavane, gdje se jedino kava pije i karte igraju, dvie su samo, i te su uređjene po načinu siromašna grada. — Liekarna imade tri.

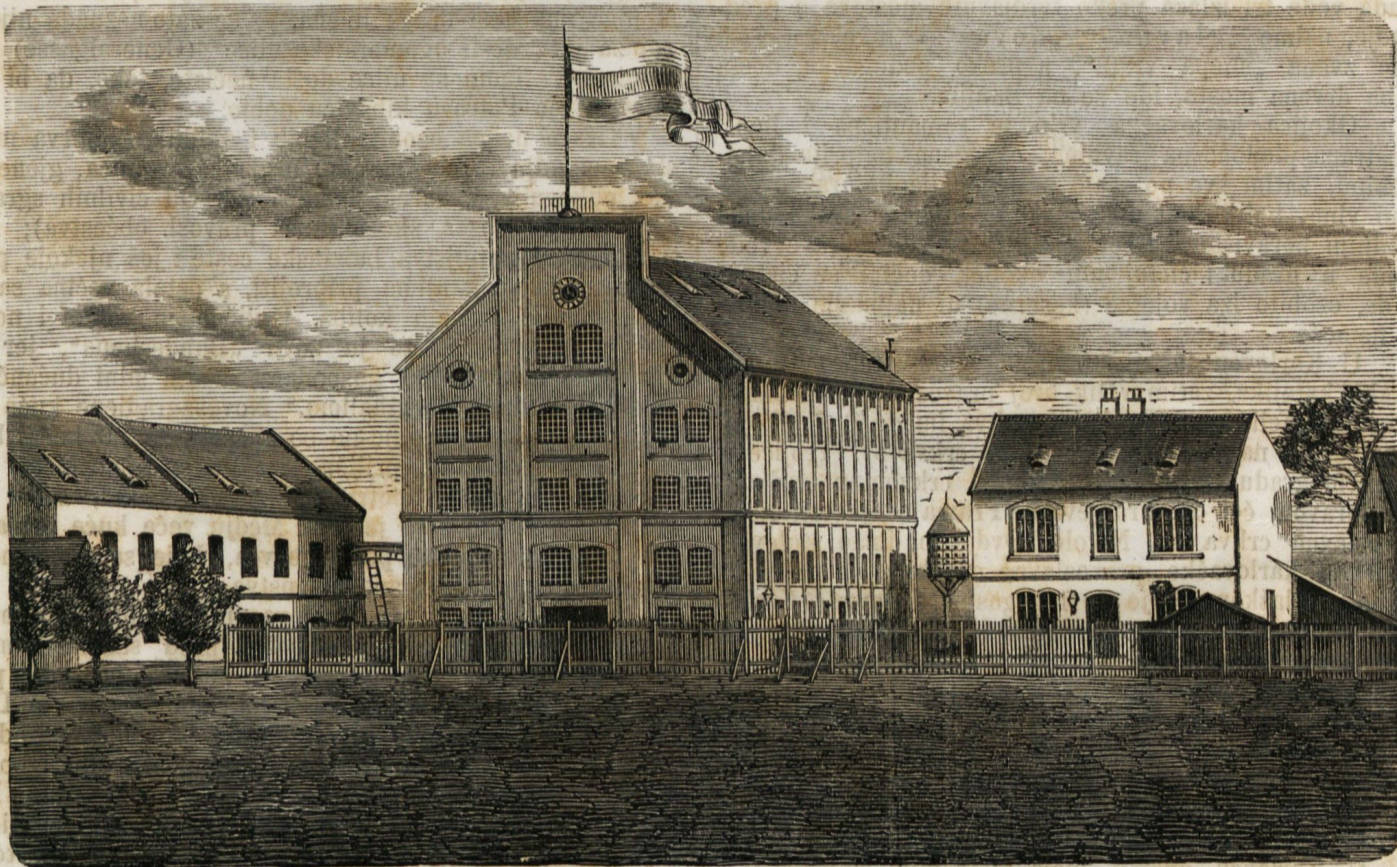
Tvornica neima u cijeloj okolici, premda je dosta prikladna, rād tolikih voda, za svaku tvornicu, nijedne, do-li 5—6 velikih mlina sve u blizini Karlovca, kako-vih malo gdje ima ne samo u Austriji, nego i na široku svijetu tako na blizu poredanih. Između svih najveći je kraj Karlovca, na Korani ležeći prvi hrvatski mlin vrtaljkami, vlasništvo veletržaca Pongraca i Bleiveisa.

Ovaj mlin, sagradjen pod osobnim rukovodstvom gospodina Valentina Bleiveisa, sastoji se iz 2 velike vrtaljke, (Turbine), u skupnoj jakosti do 100 konja; 8 kamenitih tečaja s francezkoga i 2 s njemačkoga kamena, sa 2 kamena za finu i prostu jačmenovu kašu. Na godinu samelje preko 100.000 centi brašna i kašice, i to se većim dielom prodaje u domovini, a šalje se ča i u Braziliju, Francezku, Englezku itd. Tko bi imao priliku da posjeti ovaj mlin, neka npropusti, da se nepopne do krova, pod trobojnicu zastavu, odakle se samo diviti može krasoti izgleda.

Položaj grada Karlovca u obće mora se svakomu dopasti. Prekrasno šetalište na okolo grada, mnogi gostionički vrtovi sve u blizini, liepa šetnja do Dubovca i Borja, (Borlina), gdje izvire izvrsna voda, pa opet do

tako zvana „Bründla“ izvan Rakovca, to sve služi Karlovčanom užitkom radosti i naravne slasti. —

U Karlovcu bijaše nekad znamenita trgovina i vrlo jevtin život. Brodonosnom Kupom doplovilo je ovamo vrlo mnogo tumbasa i ladja sa silinom hrane i hrastovih duga, što se opet odavle po kopnu odpremalo do móra. Dobro je stajao trgovac, ladjar, obrtnik, krčmar, kirijaš itd.; živjelo se tu jevtino i dobro: 1 funt mesa 3—4 stara krajcara, 1 polić vina stari groš, 5 starih krajcara itd. Ali čim je otvorena željeznička pruga od Siska do Trsta, prestade ovdje sva trgovina, te nastā očita oskudica. Ovaj ogranak južne željeznice od Zagreba ovamo, sa kukavnom postajom na Baniji, nepomaže Karlovcu ni zere. Ako je već taj komadić željezna puta komu od koristi, to je samomu društvu, koje se vrlo

Prvi hrvatski mlin čigrami na Korani.

Izvoran drvorez po svjetlopisnoj slici H. Šopa. — Risao Julio Mafak — Rezao Franjo Bartel.

malo obazire, da zadovolji zahtjevom občinstva; jer prvo: razsvjetljenje jim je toli siromašno, (premda se ni grad Karlovac boljim pohvaliti nemože), da bi čovjek u pomrčini i nos skrhati mogao; a drugo: imadu i takovih kolā (vagona), u kojim se neka čovjek u kišovitu vremenu bez kišobrana nevozi, jer će, duše mi, pokisnuti. Ako je željeznica Karlovcu što doniela, to je skupoću: dvoje pilića 50—60 novč., polić (holba) vina 20 novč., 1 funt mesa 16—17 novč. itd. Danas se sva trgovina oslanja na jedini petak, nedjeljni sajam, koji je tako znamenit, kao što drugdje godišnji sajmovi. U petak pretvori se karlovačko mrtvilo u trgovačku živahnost: tu je silina svijeta iz krajine i provincijala; tu je lesa, drva, živadi, hrane svake vrsti, zelenine, povrća, voća, ma što god zaželiš. Mnogi izvanjski trgovci kupuju ovdje žitak, (što ga Krajišnici stranom od svoje ljetine, stranom iz Bosne na prodaju dovoze); blago, svinje, ži-

vad itd. Osobito rogata blaga odgoni se odavle mnogo u Trst, a jaradi ča u Tirolsku.

U Karlovcu je u ostalom veselje kod kuće. Svako veče nadješ sad ovdje, sad ondje, gdje je godj dobra vina, sakupljenih građana, „purgara“, gdje nazdravljaju, čašami kucaju, piju i pjevaju po običaju starih svojih djedova. Najmilije su jim pjesme:

„To su prava istinita
Priateljstva vezila —“

pa onda:

„Ni na svetu lepšega,
Niti veselešega —“

a kadšto se odrapi i koja novija.

Visokih političara, kao što u nijednom trgovačkom gradu, tako neima ni ovdje. Karlovčani rado dobro jedu i piju, a za ostalo se malo brine. Za knjigu oskudjevamo zauzetih ljudi, jer su „zla vremena“ — premda

bi čovjek morao od zubi odkinuti, pa za knjigu dati — ali tako daleko nisu po svoj prilici nigdje u našoj domovini dosele još dospjeli! Vikača nadje se i ovdje, a imade i vanrednih „eksemplara“, kojim bi Latinac rekô „unica“, koji po krčma razvijaju svoju tobožnju politiku, te su sad Njemci il Švabe, sad Magjari il Magjaroni, sad pako ljutiti Hrvati, kako to njihov „duh vremena“ — ili trbuh — zahtieva. Takovi nadri-učenjaci, niti nam mogu što pokvariti, nit nas čim okoristiti, pa su nam zato — deveta brigal!

Karlovcani su ljudi dobre ćudi: veseli, prijazni i gostoljubivi. Imade jih, koji vrlo rado sbijaju i slušaju šale, nu riedki su Saphiru u rodu. Čim šala protija, tim se nekim našim šaljivdijam bolje dopada! Osobito su u nekih nadrimudraca obljubljeni ljudi, koji igraju ulogu tako zvanih „tausendkünstlera“, te su n. p. „učitelji-risari“, slikari, krčmari, muzikaši, pjevači, humoriste, žviždjaši, šaljivdije, lakrdijaši itd. sve u jednoj osobi. Ljudi, koji se „odviše“ knjigom bave, nedopadaju se nekim k tobožnjoj „inteligenciji“ spadajućim muževom, jer su ludi — a najkasnije tko neima novâca, skoro da nije ni čovjek!

Ime „najnarodnijega grada“, što ga sa rodoljubne svoje prošlosti uživa grad Karlovac, čini se, kao da se danas neima na što osnivati. — Prije se rado podupirala svaka narodna stvar, a sada — kao da je obratno. — Prijašnjih godina znalo se sakupiti društvanca kazališnih dobrovoljaca, koji su različite krasne prizore predstavljali našim milim jezikom, al toga više neima! Što nepravedna zahtjevanja, što nepotrebita ruganja i kritike, jer je ovdje sviet odviše kritičan, uzrokom su narodnomu mrtvilu. — „Domoljubni“ mladi Karlovcani

kao da se vježbaju, kako bi svoj jezik zaboravili, a „domorodne“ mlade Karlovčanke nenalaze slasti u materinjem jeziku, „weil die Sprache nicht genug zart ist“! Upravo sada nalazi se ovdje njemački „theater“, što ga predstavlja nekakovo siromaško društvanje u štali — magazinu, što li je — u carskoj kući divizijskoga generala, pa ti tu hrli sve unutra kao sliepo. — Čujem kako je isto društvo zahtievalo od odbora dvoranu „narodne čitaonice“ za svoja predstavljanja, i budući da odbor nehtjede promicati „narodnu prosvjetu“ i umjetnost, diže se valovita graja, te množina „domorodaca“ ide uzprkos u „štalu“, da se nasladjuje teutonskim zabavami.

Rodoljubni grade! Svrati pogledom na grobove slavnih predja svojih, sjeti se slavna rodoljubna imena svoga, stavi ruku na griješnu svoju grud, pa, ako se je koja riečca kosnula tvojih živaca, nekrivi pisca — pòsina svoga, — nego se pokaj', a odsele budi pravi nasljednik svojih pradjedova, vjeran sin slavske zemlje, iz koje si pronikao!

Mili štioče! Mislim, da sam ti Karlovac, rodno mjesto „Slav. juga“, i slikom i riečju tako predočio, kao da si se sa mnom kroza-nj prošetao. Odavle krenuti ću najprije u glavni nam grad Zagreb, pa ću u budućem i ostalih brojevi nastaviti svoj putopis, te ću ga popratiti zanimivijimi slikami iz svih povećih gradova. Vesela ćud moja i prijateljstvo, koje ću nastojati da svigdje zadobijem, bit će mi na ruku, da što točnije i vjernije opišem, što sam čuo i vidio, a nadam se, da ćeš se s mojim putopisom zabavljati i nasladjivati. — Za sada s Bogom!

SVASTIČAR.

Jugoslavenska akademija u Zagrebu.

Pravi akademici jugoslavenske akademije pod pokroviteljstvom preuzvišenoga joj utemeljitelja biskupa Strossmajera: dr. Rački (predsjednik), dr. Bleiveis, M. Bogović, G. Daničić (tajnik), Vatr. Jagić, dr. Šlosser, dr. Subotić, dr. Šuhaj, Lj. Vukotinović, Ad. Veber, Jos. Torbar, Mat. Mesić, dr. Matković, dr. Bogišić, Iv. Brčić, Fran. Kurelac, Janko Jurković, dr. Božidar Petranović, Bog. Šulek, Sime. Ljubić, dr. Pav. Muhić i Živko Vukosović.

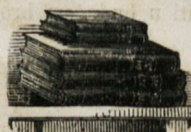
Dopisujući u I. razredu: August Bielowski u Lavovu, Ernest Dümmler u Halli, Martin Hattala u Pragu, Aleksander Hilferding u Petrogradu, Josip Jireček u Beču, Vinko Pacel u Zagrebu, Sergije Solovijev u Petrogradu, Vaclav V. Tomek u Pragu, dr. Janko Šafařík u Biogradu.

Dopisujući u II. razredu: Matija Ban u Beogradu, Hermenegild Jiriček u Beču, Miloš Popović u Biogradu, Medo Pucić u Florenciji i Gustav Wenzel u Pešti.

Dopisujući u III. razredu: dr. Josip Pančić u Biogradu, Dionisije Štur u Beču i dr. Šimun Šubić u Gradcu.

Počastni: Jovan Gavrilović u Biogradu, Vaclav Maciejowski u Varšavi, Fr. Miklošić u Beču, Franjo Palacky u Pragu, M. P. Pogodin u Moskvi, J. E. Purkyně u Pragu, Ismail J. Sreznjevski u Petrogradu i August Schleicher u Jeni.

Književnost.

Godine 1867. izlazili su sljedeći časopisi:

a) hrvatski:

„Pozor“ u Zagrebu, (prestaó); „Novi Pozor“ u Beču (ugušen);

„Narodne novine“ u Zagrebu; „Putnik“ u Karlovcu, (prestaó); „Narodni list“ i „Objavitelj dalmatinski“ u Zadru, kao politički listovi. — Znanstvena časopisa bijahu dva: „Književnik“ (prestaó, jer prelazi u ruke akademije) i „Arhiv za jugosl. poviestnicu“ u Zagrebu. — Za zabavu bijahu sljedeći: „Danica ilirska“, „Dragoljub“, „Bosiljak“, „vila sinjega morja“ u Zagrebu i „Putnikova vila“ u Karlovcu. — Crkvu zastupao je „Katolički list“; školarstvo „Napredak“; trgovinu „Sidro“ (na novo) u Zagrebu. Pučku pouku „Pučki prijatelj“ u Varaždinu; gospodarstvo „Gospodarski list“; a humoristiku „Zvekan“ u Zagrebu. —

Za ovu godinu izišao je na novo naš „Slavjanski jug“, a priprema se i jedan novi politički list pod imenom „Hrvatske novine.“ —

b) srbski:

„Bosanski vjestnik“ i „Bosna“ u Sarajevu; „Vidovdan“, „Svetovid“, „Vostok“, „Srbske novine“ i „Srbijska“ u Beogradu; „Srbobran“ i „Zastava“ u Novomgradu; „Dunav“ u Rušijku i „Cariogradske vjestnik“ u Carigradu, kao politički listovi. — Za zabavu bijahu sljedeći: „Napredak“, „Danica“ i „Hećeljni list“ (prama koncu) u Novomgradu; „Vila“, „Ruža“ i „Ilustrovani svet“ (dva puta u godini) u Beogradu. — Crkvu počeo je prama koncu zastupati: „Pastir“ u Beogradu; znanost i umjetnost: „Glasnik srbske slovesnosti“; školarstvo: „Školski list“ u Somboru; gospodarstvo: „Sećak“ u Novomgradu; vojničstvo „Vojni“ u Beogradu; a humoristiku: „Zmaj“ u Pešti i „Pen“ u Novomgradu.

c) slovenski:

„Novice“ v Ljubljani; „Slovenec“ v Celovcu, (nehal izhajati); „Primorec“ v Trstu i „Domovina“ v Gorici — politički časopisi. — Zabavni bili so ti le: „Slovenski glasnik“ i „Cvetje“ v Celovcu, „Čitalnica“ v Gradcu; crkveni: „Slovenski prijatelj“ v Celovcu i „Zgodnja Danica“ v Ljubljani; paedagogičko-didatički: „Učiteljski tovarš“ v Ljubljani; a gospodarski „Slovenski gospodar“ v Mariboru. —

Iste godine izišle su među inimi sljedeće važnije knjige:

a) hrvatske:

„Dubrovnik“, zabavnik narodne čitaonice dubrovačke; „Korist i gojenje suma osobito u trojednoj kraljevini“ od Bogoslava Suleka; „Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj“ od Frane Kurela; „Pravni običaji u Slovena“ od dra. Bogišića; „Gojitba“ od Stjepana Novotnoga; „Katoličko ženitbeno pravo obzirom na gradjanski zakon u Austriji“ od dra. Julija Ljuboevića; „Zemljopis svijeta“ od Vjenc. Mařika; „Bogomili, crkva bosanska i kršćani“ od dra. Božidara Petranovića; „Prirodopis za mladež“ od Ljudevita Modeca; „Prirodopis bilinstva i rudstva od Vjenc. Mařika; „Rieka prema Hrvatskoj“ od dra. Franje Račkoga; „Priegled hrvatske povijesti“ od Sime Ljubića; „Najstarija poviest o biskupiji osorskoj, rabskoj, krčkoj, senjskoj, i krbavskoj od dra. Ivana Crnčića; „Poturica“ drama u 4 čina od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga; „Pučke pripovjedke“ Mijata Stojanovića; Deželićevi prijevodi: „Knez Skopin Šujski“, „Silvin Peliko i „Moje tamnovanje“, „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga“ od V. Jagića. I. Staro doba. i „Pjesnici hrvatski XVI. vieka“ od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. —

b) srbske:

„История свиета за народ и школу“ од Стојана Бошковића; „Идилла цара Јосифа II.“ од И. Филиповића; „Галебови“ пјесничка дјела Стјеп. Влад. Качанскога; „Приповиједке Александра Андрића; „Прилог за познавање садашњег стања србске граматике“ од Ивана Бошковића; „Славопојка 50-годишњој светковини“ од Данице Зорке Рашковићеве; „Даница“, конверзациона игра; „Великаја Катавасија“, пјенија црковнаја од Дмит. Поповића; „Ћенет“ од Аце Поповића; „Ђурђе Смедеревас и жена му Јерина“ од Емила Чакре; „Свето писмо“ прев. Ђуре Даничића; „Србски памтивик“ од Сретена Мелентијевића; „Историја србске књижевности“ од Стојана Новаковића и „Меморари проте Матије Ненадовића“ од П. Ненадовића. —

c) slovenske:

„Štirje letni časi“, po Rossmäsljeri predelal J. Tušek; „Rudninoslovje ali mineralogija za više gimnazije in realke“ po Fellöckerji spisal Fr. Erjavec; „Slovnica českega jezika“, napisal F. Marn; „Letopis matice slovenske za leto 1868.“; „živiljenje svetnikov in svetnic božjih“; „slovenska večernica“; „Fabiola“, „utopljenici ali potovanje na Ostrovid“ od Poženčana; „Sadjereja v pogovorih od J. Tomšića; „Umni vinorejec“ od F. Jančarja; „Cvete iz domačih in tujih lugov“, ki ga nabira slavni pisatelj A. Janežič v Celovcu; „Koledarček“ od M. Vilhara; „Jezičnik, ali pomenci o slov. pisanji“ od J. Marna; „Slovenci kaj čemo?“ od dra. J. Vošnjaka; „Zakonska sol“, kratkočasna igra od dra. M. Preloga; „Kustoca in Vis“ od J. Alešovca; „Berilo za slovensko mladino“, vredil A. Janežič, II. del; „Kratki nauki za sadjerejo“ od dr. Ripšla; „Ruska slovnica za Slovence“ od M. Majara in „Oblast in opravki, ktere imajo občine in župani z občinskimi odborniki vred.“

„Matica ilirska“, „Matica dalmatinska“, „Matica srbska“ i „Matica slovenska“, zatim slovenska „družba sv. Mohora“, radila je svaka u svom području izdavanjem knjiga dosta uspješno. — Najnovije dramatičko društvo, što ga netom osnovala u Ljubljani, biti će od velike koristi slovenskoj književnosti. — Nebi li se i u nas učenačke i rodoljubne duše zauzele za to, da nam osnuju društvo poput sv. Mohora ili dramatičkoga društva!

Umjetnost.

Umjetnost nije se u nas još, žalibože, u toliko razvila, kao što se je u drugih zemlja, jer nam manjkaju ona sredstva, koja inim narodom kraj ruke stoje, te mogu lasnije u umjetnosti napredovati nego li mi. — No u koliko vidimo, da nam je u našem narodu izvrstnih talenata, nadamo se, da će s vremenom i naša umjetnost stupiti na bogom sudjen joj stepen. Kad su se Rimljani, Talijani i Njemci mogli ponositi s našimi starimi umjetnicima, zašto da nam nebude toli slavnih uma i u novijem vieku!

Ovdje nam je pomenuti umjetno djelo našega poviestna slikara J. Mücke-a u Zagrebu, koji je počeo izdavati poviestne slike iz našega naroda. Prvu sliku „Dolazak Hrvata u današnju našu domovinu“ snimismo umaljenu, s dozvolom pomenutoga umjetnika slikara, na drvo, te ju stavismo u ovaj svezak „Slav. juga.“ Djelo je prekrasno, te zaslužuje svaku rodoljubnu podporu! Takovih slika izići će ukupno 12, te će predstavljati: II. Ljutovida, kako čini savez sa Slovenci proti Frankom g. 819. (već je izišla); III.

Kako Hrvati razjareni nad gospodstvom franačkim smaknu Ljutomišla 826.; IV. Kako se Petru Krešimiru IV. pokori grad i biskupija Spljetska, pa i biskup Rabski 1051.; V. Krunisanje kralja Zvonimira g. 1076.; VI. Smrt kralja Stjepana II. posljednjega iz porodice Držislavića g. 1090. itd. sve do smrti Petra Zrinjskoga. Svaka slika imade 25 palaca dužine a 17 palaca visine. Ciena je svakoj slici 1 stot.; tko plati unapried 10 stot. dobije svih dvanaest slika.

Glasbenih sastavaka dobili smo i mi Hrvati i Srblji, a osobito Slovenci godine 1867. nekoliko vrlo liepih. — Svakom prigodom, kad se razpiše koja nagrada, vidimo, da se nadje i u našoj domovini vještih glasbenika, koji su u stanju što složiti, kao n. p. Zrinjskove poputnice itd., pa bi trebalo nastojati o tom, da se više puta pruži prilika našim umjetnikom, da razviju duh svoj!

Slovenci imadu liep muzikalni list što ga u Pragu izdaje J. Gerbić pod imenom „Lira sionska;“, „Učiteljski tovarš“ donosi natisnutih krasnih napjeva, a isto tako i srbska „Danica“ imade dosta puta po koju pjesmu notami natisnutu; mi pako nemamo u glavnom gradu Zagrebu ni tiska za to, već ako bi kamenotis. — Neka bi naši skladatelji ponudili svoje sastavke zagrebačkim tiskarom za tiskanje, ovaj nješto — onaj nješto — pa bi se možda koj odvažio, da naruči muzikalni tisak, koji bi nam na slavu služio!

Dvostruki konjićev skok. *)

(Zagonetka.)

pri- mi	s-me- bla--	me svoj	Slo- Ja	ga nak-	lju- ju-	me slo-	u- hva-
kre- sna-	tam. ste.	da da	ne, gi,	tko u	tom de	dru- ju-	di! nak,
vo sam	da- zna-	ko nak	Na- Ja	vo sam	Da Za	po- li	bra- bo-
gu- vr-	ne, gi,	Zvie- Ja	te, te,	va- o-	O- sam	to ju-	dva sam
ri- sam	slo- ja	to sam	pa- ju-	tam; ste,	I Ja	sta, li,	Zna- Zla-
lju- čo-	pro- je	Bež Ja	uz- sam	E- Ja	mi naj	šu- čvr-	je nak
te stok	na čo-	sti vjek	me- kôm	sta li	sve vje-	te. te.	go- cie-
ga smo-	če- sam	mi- že-	sam vjek	A Ja	ne, sviet,	do- smje-	u- re

Istonoša.

Uljudna molba našim vrednim suradnikom i inim prijateljima: Sva pisma i gradiva namienjena „Slav. jugu“, neka se šalju na uredništvo u Karlovac. — Ako izdavatelja i urednika i nije kod kuće, primati će se pisma i gradiva svejedno, pa će se i poštari rado plaćati. — Sl. uredništvu „Zukunfta“ u Beču: Mi ćemo našu dužnost učiniti u budućem broju; jer nam ovdje nedopušta prostor. —

Uredništvo „Slav. juga.“

*) Tko od p. n. predbrojnika prvi valjano rieši ovaj konjićev skok i zagonetku, dobije dvie srebrne škode. Prvi od gosp. nepredbrojnika dobije prvih 6 brojeva „Slav. juga;“ ostala imena ćemo pohvalno priobćiti.